

SILVA IAPONICARUM 日林

FASC. V · 第五号

AUTUMN · 秋

2005

Adam Mickiewicz University
Oriental Institute, Department of Japanese Studies

Jagiellonian University
Institute of Oriental Philology, Department of Japanese Studies

Warsaw University
Oriental Institute, Department of Japanese and Korean Studies

Posnaniae, Cracoviae, Varsoviae, MMV

ISSN 1734-4328

Drodzy Czytelnicy,

przekazujemy Wam piątą, jesienny zeszyt *Silva Iaponicarum* 日林, którego zawartość powstała w lecie tego roku. Przepraszamy jednocześnie za opóźnienie w dystrybucji poprzedniego zeszytu, która przesunęła się na środek października. Powód opóźnienia był po części optymistyczny i obejmował techniczne aspekty związane ze zmianą zewnętrznego wyglądu periodyku. Intencją naszą jest, aby *Silva* w nowej szacie graficznej zyskała jeszcze większe uznanie naszych obecnych i przyszłych czytelników.

Lato było dla Marty Trojanowskiej, autorki przekładu *Zapisków z podróży do Tybetu* autorstwa Ekai Kawaguchi czasem pracy translatorskiej. Jako rezultat możemy przekazać czytelnikowi polskiemu pierwsze polskie tłumaczenie tekstu japońskiego badacza Tybetu, prezentujące bardzo szczegółny punkt widzenia mnicha buddyjskiego odwiedzającego ten kraj na początku zeszłego wieku.

Tekst wywiadu z Marcinem Bruczkowskim, który także powstał podczas tegorocznego lata, przedstawia czytelnikom anglojęzycznym autora pozycji *Bezsenność w Tokio*, która na polskim rynku zyskała duże powodzenie w roku 2004, a ostatnio została przez autora przetłumaczona na język angielski.

Niniejszy zeszyt zamyka roczny cykl redakcji zdalnej *Silvy*, która odbywała się po części w Tokio. Zeszyt zimowy, zgodnie z dotychczasowym grafikiem, ukaże się z datą grudniową i zostanie w całości zredagowany w Polsce.

Kolegium redakcyjne

E-mail: silvajp@amu.edu.pl

Poznań-Tokio-Kraków-Warszawa, wrzesień 2005

Dear Readers,

we hand over to you the fifth (autumn) fascicle of *Silva Iaponicarum* 日林 the contents of which were edited during this year's summer. We would like to apologize at the same time for the delay in the previous fascicles' distribution rescheduled to middle October. Its reason was partly optimistic and included technical aspects related to the change in our periodical's appearance. It is our intention that the new look of *Silva* will gather the better recognition among our current and future readers.

This year's summer was for Marta Trojanowska, the translator of the Ekai Kawaguchi's *Records on the Journey to Tibet*, the time of translation and editorial activity. As its result we can present to Polish reader the first Polish translation of the text written by the Japanese researcher of Tibet as well as the very interesting point of view of the Buddhist monk who travelled to the country in the beginning of the previous century.

This summer we also interviewed Martin Bruczkowski. We would like to introduce to the reader's the author of the book *Sleepless in Tokyo* which was a big success on the Polish market in 2004 and has recently been translated by the author into English.

This fascicle closes the year of the remote edition of *Silva* which was conducted partly in Tokyo. The winter fascicle scheduled to be issued in December will be edited entirely in Poland.

The editorial board

E-mail: silvajp@amu.edu.pl

Poznań-Tōkyō-Cracow-Warsaw, September 2005

読者のみなさまへ

Silva lapponicarum 日林第五号（秋号）をお届けいたします。その内容は、本年夏に生み出されたものです。と同時に、第四号（夏号）の発行が10月中旬に繰り延べになったのを、お詫び申し上げます。繰り延べの理由はある意味で楽観的であり、それは季刊誌の外観変更をめぐる技術的側面に及ぶものでした。私たちが目指すのは、新しい装丁の *Silva* が現在の読者とこれからの読者のみなさまからより高い評価を得ることです。

この夏は、河口慧海著『チベット旅行記』を翻訳したマルタ・トロヤノフスカ氏にとっては、翻訳の時間でした。その成果として、ポーランド語読者に、前世紀初頭にチベットを仏教僧として訪れた日本のチベット研究者の独自の見解を示すテキストの初めてのポーランド語訳をお読みいただけることになりました。

マルティン・ブルチコフスキ氏とのインタビューも今夏の成果で、2004年にポーランド出版界で大成功を博し、最近著者自身によって英訳された『東京での不眠症』の著者を英語読者に紹介するものです。

今号によって、*Silva* の編集作業の一部が東京で行われていた遠隔編集の1年間が閉じられます。完全にポーランド国内で編集される冬号は従来の計画通り12月号として刊行されます。

編集委員会

E-mail: silvajp@amu.edu.pl

2005年9月 ポズナニ・東京・クラクフ・ワルシャワ

***Silva Iaponicarum* 日林**

Kwartalnik japonski / Quarterly on Japanology / 日本学季刊誌

ISSN 1734-4328

Kolegium redakcyjne / Editorial board / 編集委員会

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza,
Instytut Orientalistyczny, Zakład Japonistyki

Adam Mickiewicz University,
Oriental Institute, Department of Japanese Studies

アダム・ミツキエヴィッチ大学、東洋学研究所、日本学専攻

Arkadiusz Jabłoński (アルカディウシュ・ヤブオニスキ)
Maciej Kanert (マチェイ・カネルト)

Uniwersytet Jagielloński,
Instytut Filologii Orientalnej, Zakład Japonistyki i Sinologii

Jagiellonian University,
Institute of Oriental Philology, Dept. of Japanese and Chinese Studies

ヤギエウォ大学、東洋語学研究所、日本・中国学科

Krzysztof Olszewski (クシシュトフ・オルシェフスキ)

Uniwersytet Warszawski
Instytut Orientalistyczny, Zakład Japonistyki i Koreanistyki

Warsaw University
Oriental Institute, Department of Japanese and Korean Studies

ワルシャワ大学、東洋学研究所、日本・韓国学科

Iwona Kordzińska-Nawrocka (イヴォナ・コルジンスカ・ナブロットカ)

Anna Zalewska (アンナ・ザレフスカ)

Silva Iaponicarum
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Instytut Orientalistyczny
ul. Międzychodzka 5
60-371 Poznań, Poland

E-mail: silvajp@amu.edu.pl

www.silvajp.amu.edu.pl

SPIS TREŚCI / CONTENTS / 目次

Marcin Bruczkowski, Arkadiusz Jabłoński Sleepless in Tokyo	9
Ekai Kawaguchi <i>Chibetto no ryokōki</i> Zapiski z podróży do Tybetu tłumaczenie/translation/翻訳 Marta Trojanowska	23
STRESZCZENIA / SUMMARIES / 要約	42
AUTORZY / CONTRIBUTORS / 投稿者	46
PRACE NADSYŁANE / FOR CONTRIBUTORS / 投稿	48

Marcin Bruczkowski, Arkadiusz Jabłoński

Sleepless in Tokyo

I have to confess: my acquaintance with Marcin Bruczkowski began with an innocent episode that in no way hinted at the significance of future developments. One grey, December morning, in the early nineties, I was introduced to a man who openly admitted that due to a sudden household move he needed one cubic meter of storage, preferably within Tokyo Metropolitan Area. This led to a discovery how large my dormitory room in Arakawa was – quite contrary to my earlier impressions. The said cubic meter was finally localised on top of the wardrobe situated in the “half-kitchen” (the room had an unusual ceiling height – for Japanese standards, that is). However, neither I, nor even the space hunter himself, could have known that a decade later he would write a book about Tokyo and Japan, a book that would achieve a major success in Poland – recently it was even translated to English by the author and is pending publication in the English-speaking countries.

As a member of the editorial board I was wondering whether *Silva* would be a good forum for discussing *Sleepless in Tokyo*. Are we going to startle the readers by choosing the book that is far from being a literary classic as the first position devoted to modern literature on Japan to be reviewed in *Silva Japonicarum*? Finally, encouraged by friends, who were quite enthusiastic about the book, I decided to interview the author and let the editorial board decide, whether our summer fascicle could tolerate a less serious note.

The remaining problems were of technical or even logistical nature. The book was published in Poland just before my trip to Japan and the decision to interview the author, a resident of Warsaw, was undertaken at a time when it was impossible to meet him. We have finally decided to work on the text via electronic means, disregarding the vast expanses of Asia separating us. I sincerely hope that the final result, which we hereby present, reflects the effort and assiduousness devoted to this project and will result in encouraging our readers to reach for *Sleepless in Tokyo*.

(A. J.)

What, in the author's own words, is Sleepless in Tokyo about?

My guiding principle was to write a book that would NOT be about Japan. Yes, it may seem like a trifle. After all, I could publish a novel about the

life of antelope shepherds at Puka-Puka islands. Alas, I have never been to Puka-Puka islands, while in Japan I did spend half of my adult life. Thus, recognizing the first commandment of neophyte writers: “thou shalt write about the stuff you have experienced personally and not via the World Wide Web”, I had to award the role of the scenery to Japan. Scenery – but nothing more than that. I decided to be faithful to the initial vow to abstain from writing ABOUT Japan. One can write ABOUT something, when one KNOWS something on the subject matter. And there’s the rub. For ten years I have observed and experienced a myriad of actions and reactions by the inhabitants of the Japanese Islands, but I have absolutely no background that would allow me to interpret them or even try and understand their source. I have never studied Japanese culture, history or language. I may know Japan, or some of her aspects, as intimately as the back-yard of the house where I was born, but I am equally ignorant in the domain of UNDERSTANDING it – a comparison brought about by a recent discovery that the yard where I played as a child was in fact a part of a garden of the next building and for many years there was a row over where the fence should be (something I, as a child, was completely unaware of, but it does go a long way towards explaining why the lady next door was so annoyed when I kept climbing that apple tree by the back wall).

In the end I decided to abstain from any form of analysis and to simply portray the adventures of a bunch of *gaijins* of various sex, gender, colour and origin in a series of more or less painful collisions with the reality that surrounded them. I described them in the hope of providing the readers with a healthy dose of entertainment and a small, but hopefully valuable measure of first-hand information on a daily life of a gaijin in Japan.

“Gaijin” meaning who? A person “fascinated with the uniqueness of the culture in the Land of the Rising Sun”?

For me Japan is primarily the Land of the Setting Sun, because I have overslept all the sunrises, while the spectacular sunsets over the garbage dump in Toyoura, Yamaguchi-ken, shall remain with me till the end of my days.

But you ask about fascination. Yes, I find many components of the Japanese culture fascinating – for example, the volumes of the beer cans. Why at a gas station in Poland, or, indeed, in most European countries, one can only buy 0,5 liter cans (occasionally 0,33), while the first *Family Mart* you stumble into boasts a fascinating array from 1,5 litre monsters, to the

quite *kawaii* 0,1 litre? Beer shot size, if you will? The cultural implications are staggering and, upon closer examination, extend well beyond the admittedly controversial example of beer – extend to the whole world of retail commerce aiming at not merely satisfying, but enchanting the customer, and powered by a wider range of drivers than the simple law of supply and demand (the aforesaid sense of “*kawaii*” being a fair example). However, can we claim that the sizes of the beer cans in particular, or even the more general issue of the packing and packaging, constitute culture? My well thought-through and steeped in sophistication answer is: dunno. I am not, alas, a culture scholar. I am just a humble IT guy, interested in the component bits of the surrounding reality. I view culture as a picture composed of a huge (but not unlimited) number of colourful pixels. And since all pixels, but their very nature, are of the same size, beer cans constitute just as important a component of the Japanese landscape as *Shinkansen*, *Fujisan* and *kaitenzushi*.

Having realized that, I went on to write a book about beer cans. And girls. Hitch-hiking across Honshu. Rusty bicycles with the obligatory shopping basket and the screeching brakes. The warming effects of dragging two kerosene cans up the *apāto* stairs on a damp winter morning. The methods of dealing with the masters of law and order on their black bicycles. The techniques of winning a free glass of Nikka from a *mama-san*. In short – about Japan that I intimately know.

What I have very purposefully omitted were the obligatory *japanalia*: Mt Fuji (that I have never climbed and probably won’t, until somebody builds a drivable road to the top), geishas (that I have never met), capsule hotels (that I have never found) and love hotels (that I could never afford, at least not for the whole night, when I missed the last train home). I even failed to comment on the Sunday make up of the young ladies in Harajuku, finding it about as representative of the Japanese daily look as the punk hairdos at Trafalgar Square or the little bells of Morris dancers for the British fashion. Some readers will hate me for that, no doubt. In defence, I meekly bleat: “but you have been fed with the Obligatory Japanalia ad nauseam by all mass media in the West for at least a hundred years! Haven’t you ever wondered if Japan is REALLY like that?”

An antidote to Japan viewed in a fun house mirror? Was this the specific purpose of writing this book?

I wouldn’t go as far as trying to serve the reading public an antidote. I was simply interested in preserving some healthy balance in showing the exotic

and the representative. Take the samurai armour. Sure, it's beautiful and fascinating, but writing about it more than two sentences would be akin to publishing a book on modern Britain and devoting half the content to the Battle of Hastings Society. Sure, an important battle it was and it's being annually re-enacted by various groups of men in tights (sorry), but are those men and their stockings representative of English reality of the XXI century?

Well, some go even further. Recently, in Poland, one of our home-grown specialists on Things Japanese has again been quoting the "great foreign philosopher" (whose name I shall mercifully omit). The said philosopher apparently stated that the Western cutlery "mauls, cuts and pierces" while the chopsticks "never perform an act of aggression on the dish", only "lift, split and divide". The author then deduces about the French philosopher: "one can easily note that he has spent lots of time in Japanese restaurants" and goes on to cite: "chopsticks have something tender and motherly about them"... May I ask you for a comment?

The venerable philosopher probably has never seen how skilful the natives of the Japanese Islands are in dismembering some very fresh (and I mean VERY – as in still begging for mercy) dishes with chopsticks. True, they are not the tool of choice for cutting, but one can perform pretty brutal acts with them. The real damage is left to the implements designed for the purpose, the ones that go into action BEFORE the dish is presented on the plate. Perhaps the esteemed philosopher had never visited a Japanese kitchen?

Actually, I don't know the wider context of the above-mentioned philosophical treatise on the motherly nature of chopsticks. Perhaps the author was very much in want of saying something deep. However, I do remember how many years ago, in Saitama, my Japanese girlfriend of the day got so mad that she threw a chopstick at me; a chopstick that, being Korean and thus made of metal, left a deep indentation in the wallpaper at the very place where my head was a moment earlier. (Yes, she had a good reason not to be particularly motherly then. I had been an exceptional ass that evening.)

Right, but haven't you been tempted to approach the book from a different angle? Ruth Benedict's "The Chrysanthemum and the Sword" has been published in Poland only in 1999. Shouldn't you have started by presenting the Polish readers with a translation of this or another classic?

Had I been guided by goals a tad more ambitious and scientific, I would have surely considered that path. However, I am not a japanologist and my reasons for staying in Japan were not those of a scholar. Life forced me to absorb the Japanese culture with peripheral vision. The question remains whether that mode of learning is in any way inferior to looking a culture straight in the face. I believe that the very actors of a given culture absorb it since childhood via the peripheral vision, and even if they remain ignorant of the underlying sources and the reasons behind various phenomena, they develop a good, instinctive feel for the surrounding reality; they look at the world with an eye unobstructed by the coloured spectacles of scientific theories.

But surely you have observed Japan via the “coloured glass” of certain classical position in the Japanese scholar’s library?

Yes, but only for the shortest time. My mother has been fascinated by a photo of a Japanese cemetery on a bridge, found in one of the only two books on Japan I have managed to find in Poland. It was in 1986, mind you. So, as soon as I stepped out of a plane and found my way to Akihabara, I purchased a *bakachon* class camera with the purpose of sending my mum a photo of the cemetery on a bridge. Alas, not even the oldest Japanese have heard of such a site. Not even the exceedingly helpful (and pretty) librarian at Kanamechō public library, although she did find me a couple of albums devoted to Japanese cemeteries. Since the Polish book was published before the age of the Photoshop, I have no doubts that the picture was genuine – a cemetery like that surely exists. Maybe a tunnel was built underneath and what was a piece of a field became a bridge?

The final blow against the authorities of my youth came when, after a wild party in Matsudo, Chiba-ken, I had to spend the night on an abandoned golf course by Edo river (the rubber mats at the tee-off are not all that uncomfortable). No, I was not trying to get a first-hand experience of a life of a Japanese bum. It was just that after three hours of a frantic search I failed to locate a capsule hotel, so beloved by all the journalists and camera crews trying to show us, the westerners, what Japan is all about.

Similar disappointments soon came in the area of human relations and communication. Sure, some aspects of those phenomena have been thoroughly researched and convincingly described by established authorities, but others miss my own experiences by a mile. Sometimes I even wondered if I haven’t landed on a wrong island by mistake. For

example, I can't see where the idea that the Japanese are cool, poker-faced and stiff-upper-lipped came from. Those who think so should watch a randomly chosen Japanese TV drama and witness intense passions in no way inferior to a Brazilian Soap Opera. Or try to ostentatiously leave a garbage bag by the road-side on the wrong day of the week and watch the faces of the neighbourhood's housewives. (Readers: don't try that).

What else? How about the stereotypes related to the repressed role of a woman in Japan? Especially at the workplace? Yes, yes, I know that my own disgusting male chauvinism must have made me blind to the dreadful condition of the prettier sex. I did, however, develop a healthy dose of doubt after the fourth little Tokyo company that I worked for turned out to be ruled (mercilessly) by a 100% female bunch of secretaries and accountants – even the *shachō* was afraid of them. I came to understand that applying such simplistic concepts as “discrimination” to complex differences in relations between men and women only obscures the picture and doesn't help to understand anything.

That was when I reached the dark bottom of scepticism. Not unlike old Descartes I rejected all authorities and demolished the house of my patchy pseudo-knowledge to its very foundations. Then, one cold, winter morning, gazing at icicles forming under the ceiling of a modern house in the most modern country of the world, I wrapped the futon tighter around my shoulders and thought: “I freeze, therefore I am”. This was the first step on the road to building my own Japan. One that would be totally subjective and often in discord with the Japans of others, of countless Japanese and foreigners who have inhabited these islands. Not to mention the millions of those who have never set their foot here, but, through unremitting efforts and meticulous studies, also have built their own Japans. They are all real and true, because they are all products of that most precious thing in the universe – the human mind. It's just that some of them are... alternatively true.

After that breakthrough I ceased to ask about the cemeteries on bridges and whether geishas still exist. I no longer looked at Japan through the prism of the obligatory readings. Only through the translucent windows of my *apāto* that indeed, on sunny days, produced miniature rainbows on the gray, speckled wallpaper of a room called LDK.

In such case, what can a potential tourist learn from your book, one on the lookout for the geishas and the Shinkansen?

He is going to learn that he would have a far better time in Japan if he forgot about the former and wouldn't try travelling by the latter – it's expensive and you can't see much, other than mountains and a sea of blue roofs. Both have their aesthetic qualities, of course, but soon get monotonous. It is far more interesting to travel across Japan by local trains and that is what my book recommends. One can meet some exceedingly nice and friendly locals on the way, folks that are much more open and relaxed than the inhabitants of the big cities. Like everywhere else in the world, I suppose. Trust me, local trains are a far better option than Shinkansen, stuffed with stressed-out and tired businessmen and tourists. And if the near-light speed of the train is what excites you, go to France. The wine is cheaper, the trains faster and nobody gets intoxicated on enthusiastic rambling how very high-tech and computerised the engine is. Everything is computerised these days. Even the Moscow Subway, I suppose.

Yes, I'll be delighted if my book succeeds in encouraging a tourist to veer off the beaten track and visit a couple of places that have not yet been described by any guide. Like Higashi Nagasaki. Charming little place, with absolutely nothing tourist-worthy about it. Even the local temple is nothing to write home about. Yet if you want someone to even scratch the surface of the Japanese culture, make them rent a 4,5-jō *apāto* there. In winter, preferably. Give them a map with the route to the nearest public bath and to the kerosene store. Have them survive on ¥1000 a day (beer inclusive). Hint: you can go *ōkii gomi* hunting at night and try to sell them to the grandpa that mans the 2nd hand gear booth at Kanamechōdōri.

Yes, if you think of offering a Tokyo Survival exercise at corporate teambuilding events, I'm your man (and my book is the obligatory reading). There's not much more I can advise a tourist, because I have never been a tourist myself. I plea guilty to not embarking on all the activities that a tourist is legally obliged to do, starting with the aforementioned Fujisan and finishing with the Imperial Gardens (although my one-time boss, Duane, and I, have once caught a snake by the castle moat in Sanbanchō. Yes, I knew it wouldn't qualify, your honour.)

OK then, let me return to the issue of stereotypes. Personally, I also experience a myriad of stereotypes related to Japan. I even came across an opinion, that stereotypes can be either accepted wholeheartedly, or totally laughed at. Do you think there is a "third way"?

There always is a third way. Usually also a fourth and a fifth. And in this case searching for it is the source of a real pleasure and deep satisfaction. Even for an amateur culture student, like myself. I think that both the ones that, as you say, accept wholeheartedly and the ones that laugh, close their hearts to a gulp of a real, alien, strange, different culture. Maybe they are afraid of a painful collision with that alien-ness, maybe they fear finding out some revealing truths about themselves as a result of such collisions?

No, I have nothing against stereotypes, because to an open-minded person, to one that is truly eager to learn, they serve as a wonderful stimulant for individual exploration, for attempts at understanding what is her or his own, personal, subjective reality. I firmly believe in the value of sharing that subjective vision with the world, putting it down on paper, confronting with others – even if it turns out to be suspiciously different from the commonly accepted and supposedly objective truths.

A number of texts on Japan suggests that the Japanese “ought to change”, to become more like us, to respond to our interpretation criteria. Maybe I’m overly sensitive, but I often come across such opinions in Poland. After reading your book I have an impression that you do not attempt to improve Japan. Was this a conscious resolution?

All people should change. First of all, they should stop the wars and start brushing their teeth after every meal. However, since no writer, philosopher or moralist managed to persuade them to do the former, nor the latter, after a short period of a youthful idealism I have relinquished all efforts at trying to improve mankind.

The only reason the Japanese are so bravely enduring our incessant attempts at changing them is the amazing tolerance of all Asian nations towards the pesky (my awkward attempt at translating the word “*urusai*”) gaijins. I prefer not to think what would happen to a group of Japanese, if they came to a party in New York and started telling their American hosts how they should change their errant ways. Fortunately, all the Japanese I have ever known wouldn’t dream of endangering their lives that way – even though this is precisely what they experience from us – foreigners.

Does this gaijin tendency to try and improve Japan and its inhabitants stem from the natural, moralizing tendencies of the West? Or is it the result of the frustrations growing out of a daily struggle in a strange land, the land that, wonder of wonders, does not want to adjust to our own habits and preferences? Yes, I, too, have felt that frustration more than once – at no time stronger than when I had to commute on crutches, by train, in a

ludicrous belief that one of the healthy, young people occupying the “Silver Seat” would get up for me, especially after he has been meaningfully tapped on the shoulder with my crutch. And yes, I am also guilty of conducting hot discussions with my Japanese friends on what should be changed in Japan. Only when I cut off the source of those frustrations by relocating to Singapore, I understood: I was simply ridiculous. Asking people, who are perfectly happy the way they are, in a world that they have quite successfully built for themselves, to change? For whom? For me???

Still, when I lived in Japan, I wasn't aware of the absurdity of those discussions, because the Japanese themselves were happily cheering me to get on my soapbox. Today, I greatly respect them for that (especially one very nice lady journalist of Kitakyushu NHK, in whose monster-size bath tub I had the pleasure of discussing *The Future of Japan* at 3 or 4 A.M., in the company of two of her friends and a fat bottle of shochu).

*What can a Japan scholar learn from *Sleepless in Tokyo*?*

If the book were written fifteen years earlier, she or he could get some practical advice on how to survive in the land of the rising gaijin. After all, in Poland, most foreign culture scholars of the day had to resign themselves to peeking at a subject of their lifelong study from behind the Iron Curtain. But now, just like their Western colleagues, they usually reach Narita or Kansai sooner or later and experience these things themselves. Thus, to a scholar, the practical value of the book as a guide to daily life in Japan is severely limited. However, I see another value, one that I would like to dress in a form of an appeal:

Ladies and Gentlemen! It IS possible to write about the culture that you have devoted the best years of your lives in a way that will be palatable to non-experts. You CAN get them interested and teach them something valuable without reinforcing the stereotypes that, as you know only too well, are nothing more than... stereotypes. There is plenty of space on the bookshelves for a hundred more *Sleepless in Tokyos*. Or *Dehydrated in Yokohamas*, if you will. Each one of you had your own adventures, experiences bad and good, all of them different from mine. Perhaps one of you worked for a large, Japanese company? I haven't and I have no clue what the life of a Japanese corporate giant is like. Maybe somebody studied at a Japanese university and can tell stories showing the interpersonal relations and the scientific methods? I studied at Sophia University, a highly Americanised school, that is representative of

everything but not a Japanese academic institution. Well, fire up those PCs! The Western readers, fed for decades by home-grown japanomaniacs and other pseudo-experts, fed with a mélange of total rubbish and severely limited truths, are ready for a revelation: Japan, just like ANY other country in the world, is a fascinating place, even if we FORGET for a moment about the samurai, the geishas and shinkansen!

And one more thing: PLEASE resist the urge to write that Japan is a “fascinating blend of the traditional and the modern”. First show me a country that is NOT a mix of the traditional and the modern...

In that case let us look at Sleepless in Tokyo from another perspective. I heard from one of my Polish friends, that the book shows a snapshot of Japan from the late eighties and early nineties – the world that no longer exists. There was a nostalgic note in his voice, since he was absent from Japan during that very period. Do you share that nostalgic look at the past?

Yes, I'm sure that similar sentiments can be found between the pages. But no, it's not longing for the lost Japan of the eighties or nineties, but for the lost age of my own twenties, the age when I was young, full of energy and exceedingly attractive (the first of those attributes is gone now).

However, when selecting the material for the book I did try to underline those aspects of a life of a gaijin in Japan that have not changed much over the course of the past 9 years (the book ends in 1996). My secret spies report that in Higashi Nagasaki there are still kerosene vendors and coin-operated shower cabins (telling us something about the conditions of life in a rented *apāto*), while the natives of some God-forsaken hole in Kyushu still greet a gaijin entering their store as if nothing happened, while in Akihabara they go into a state of profound shock, even though the gaijin on their doorstep is the two hundred seventeenth one since lunchtime. The emancipation of the fair sex may have progressed somewhat, but the cosmetic surgery clinic do as brisk a business in the virginity restoration field as they did in my days.

Sure, Japan is changing. Every country is changing and the whole world is changing. And I do intend to show those changes in a little sequel, called “Gaijin – 10 years after”. Well, maybe “15”.

After the critics had their day with “622 Falls of Bungo, or the Demonic Woman”, Witkiewicz got mad at those who saw in his novels' plots numerous allegories of the author's life. How strong is the

autobiographical aspect of your book? How far does the protagonist represent his creator?

Yes, I like it when you compare me to Witkiewicz, I also wouldn't mind if you could make subtle comparisons to Tolstoy, Hemingway, Conrad, Dick, Rushdie and Murakami. But back to our mutton. The protagonist of *Sleepless in Tokyo* was born as my alter-ego. But as soon as I placed him on the pages of Chapter 1 he started living his own life and kept making quite unexpected moves, requiring me at times to completely rewrite several craftily designed plots. Thus I have a slightly ambivalent attitude to that fellow. Yes, it's partially me, but also a composite of a number of my friends, both foreigners and the Japanese.

On the other hand, you are different from Witkiewicz in that your book does not end suddenly, on the author's whim, with the hero cutting his throat with „a razor by Gillette”. Does the change in Sleepless in Tokyo protagonist have a didactic dimension?

I rather aimed at being realistic. It would be wrong to write about someone who is 22 on page 7 and 30 on page 372 without showing at least some evolution of personality, a changing attitude towards the surrounding reality and his own person. In case of the Gaijin I tried to document a mounting irritation with that reality, an irritation that might have resulted from a growing, yet unconscious longing for what our American friends like to term “back home”, and us, Poles, call more pompously “the motherland” – a common phenomenon among the foreigners of all colours and origin. That irritation does not grow in a linear manner, which also corresponds to my own experiences. After several years we may think that we had adapted wonderfully to life in Japan. But then a couple of seemingly innocent occurrences brutally demonstrate that we have not adopted to anything, that somewhere, on the bottom of our hearts, we are really sick and tired, only afraid to admit it...

I often tell my friends and students a true story in which you played a memorable part. You and I have been going somewhere in your car. I think it was in Toshima-ku, maybe Nerima-ku. We have hit a bypass due to road works. As it usually happens in Japan, the road was blocked by a barrier, a bypass map and a gentleman in a uniform and the obligatory helmet, equipped with a flashing baton. The map indicated that the bypass leads to the right, while the only existing street lead to the left...

Oh, I do remember that. I got out of the car and asked why the map was wrong. Having heard that we are very, very, extremely sorry, but the proper map is simply not around, I decided to repossess the faulty map...

...and you tossed it into your trunk... I want to ask you now – do you consider this humorous episode as an example of the greater devotion to form than content? Of course, I am sneakily trying to steer the interview here in the direction of my interests in the procedural aspect of the Japanese interactions.

I regret your memory is this good, but if we do have to dissect the erroneous ways of my stormy youth, I concur – an average Japanese driver may forgive the local authorities for providing the wrong map, but would be mortally shocked if the map were right, but the worker sported an old, patched-up jersey and baggy pants of an unnamed colour, with a baseball hat worn backwards (to add to the insult). Indeed, I was always particularly moved by how much the Japanese apply themselves with all heart and soul to jobs that from our, Western point of view, brink on being redundant – take the elevator girls or the fellows whose job is to greet you at the gas station...

But let us look at it from another angle. Can we talk about a greater devotion to form than to function? The very expression assumes that there is a strong link between those two aspects of human creations, and I do not believe this to be always true. I agree that if we have limited resources (time, money, information, etc.) we must often choose where to apply more care – to form or function. This is often the case with any projects we undertake, for example: having limited funds or time, do we build a smaller house, but beautifully finished, or a larger one, but using cheaper materials and with the upper story rooms unfinished for the time being? Or, take communication: a clean, elegant billboard with the wrong bypass instructions or a rough piece of cardboard containing nothing but a couple of arrows – but pointing us the right way? However, in many cases there is really no need to CHOOSE between form and function, because we are not limited by the resources at hand. In those cases, applying special care to form does not in any way limit the care applied to the content. On the contrary – it usually aids in the content's organisation. And this is what the Japanese believe – or at least what I suspect they believe. They start with form. And right they are – as any project manager will tell you. The essence of building a house may be the order of placing the right

components in the right position, but that doesn't mean one shouldn't start with ensuring that the builders' yard is clean and tidy, the tools and materials safe and properly stored, the documentation in order, etc.

So the principles of elevating form to the ranks of function are sound. Why then in Japan they lead to cases of building a lovely house that has windows instead of doors? I give up and leave it to experts like you. Yes, I would better limit my expert status to Japanese beer can sizes.

The English version of Sleepless in Tokyo is ready and pending publication. Do you think it will be received in a different spirit than by the Polish readers?

Yes, it will, if for no other reason, because the book is different. I haven't strictly translated it, I trans-created it, rewritten the content while preserving the spirit. Take the protagonist. In the Polish edition he's Polish, in the English version... Canadian. By this subtle change (maybe not so subtle for the character in question, but he hasn't complained too much) I meant to make the whole a little more palatable for an average North American reader. Should I leave my hero as a Pole, the American readers would probably receive the book as a treatise on "how the Slaves perceive the Far East". Which is pretty far from my original intent. Now in the US a Canadian is a relatively "neutral" nationality. One that should not distract the readers from the events, the plots, the adventures, the background scenery – all of which, in my opinion, constitute the true sense of this book. At first I didn't realize that a minor change like that would require substantial modifications to the rest of the story. For example, in Chapter 10 my Polish protagonist goes through the rigmarole of obtaining a Japanese driver's license. Well, it wouldn't be very realistic if I had a 26 years old Canadian without a license in his home country, so I had to cut that scene. Alas, that prevented my hero from meeting a certain Japanese driving instructor, whose brother was to play an important role in Chapter 12... And so it went. In the end, the changes were considerable. But I don't mind. I just wanted the book to read well and to impart some sense of what it was like to be a gaijin in Japan, a foreigner that has many friends, but is really quite lonely, one trying to find his place in a strange land.

I also tried to investigate what were the common beliefs of the English-speaking public regarding Japan and the Japanese society. In most cases I discovered the very same stereotypes that proliferate in my country. Yes, yes, geishas, samurais and karate-masters (if you discount those who think that kung-fu is a Japanese martial art) gather on every corner to devour

sushi and sashimi, before they get into their tiny cars to drive off to the XXII-century marvels of ultra-modern homes, stuffed with electronics. Hey, that last bit may be true – my kerosene stove that I heated the *apāto* with had a microprocessor – not that it made the task of dragging the heavy fuel cans home any easier.

So, on the whole, the book didn't require much adjusting. I also haven't found many stories on Japan written "from the street level" (sometimes even the gutter). There is a fair bit of "expat literature" – books whose authors have been sent by their employers to live and work in Japan. Well, nothing could be more different than the life of an expat and that of a *gaijinus ordinarius*, one that has only himself to count upon, with no big organization to gently ease him into life in Japan, rent a mansion with central heating and provide a translator or an English-speaking maid for those hardest moments...

Current and future plans?

Currently it's Singapore, 4A.M. No, not a travel plan, but the title of my latest book that will come out in Poland in early November. It tells a story of a Singaporean blues/rock band with a Polish drummer. Not the Gaijin who was the protagonist of *Sleepless in Tokyo*, mind you. That fellow needs a little rest, because I have a grand return planned for him three books from now.

I think that *Singapore, 4A.M.* should interest you and your readers, too – if you are writing about the complex aspects of communication in a society that speaks one language, think of what happens in a country of mere three million inhabitants, yet possessing FOUR languages, with a sizeable percentage of citizens who are not native speakers of virtually ANY language at all! So, although the leading plot of my novel is the life of a rock band, between the concerts and the rehearsals I promise to show some cultural and communicational aspects of life on that rather crazy island. Yes, sometimes I think all islanders are a little crazy. But on other days I think that all people are crazy. More than a little, perhaps. Which is a good thing – otherwise, life would be boring and novelists would have nothing to write about. And that would be too bad, don't you think?

Thank you for the interview.

Kawaguchi Ekai¹

Chibetto no ryokōki.

Zapiski z podróży do Tybetu

Tłumaczenie/translation/翻訳: Marta Trojanowska

Kawaguchi Ekai², japoński mnich buddyjski szkoły *ōbaku*³, był pierwszym Japończykiem, który w 1901 r. dotarł do Tybetu. Jako jeden z pierwszych obcokrajowców zdołał odwiedzić ten kraj w czasach nowożytnych i pozostawił po sobie szczegółowy opis podróży. Zaledwie 30 lat wcześniej Japonia, ulegając naciskom krajów zachodnich, otworzyła się na świat i rozpoczęła proces westernizacji. Sam Kawaguchi, nieodrodny syn okresu

¹ Przy podawaniu imion i nazwisk japońskich przyjmuję kolejność - najpierw nazwisko, potem imię.

² Kawaguchi Ekai 河口慧海 (1866-1945), mnich buddyjski, badacz i podróżnik, urodzony w Sakai pod Osaką. Studiował w Instytucie Filozoficznym u Inoue Enryō (井上円了, 1858-1919), filozofa buddyjskiego, założyciela tegoż instytutu w Tokio (w 1906 r. przekształconego w uniwersytet Tōyō Daigaku 東洋大学). W 1890 przyjął święcenia mnisie, które oddał w 1921 r. Jako osoba świecka poświęcił się pracy naukowej. Tłumacz pism buddyjskich z sanskrytu i tybetańskiego, profesor uniwersytetu Taishō Daigaku 大正大学 w Tokio.

³ jap. *ōbakushū* 黄檗宗. Jedna z trzech szkół *zen* (obok *rinzai* 臨濟 i *sōtō* 曹洞) w Japonii. Swe początki wiąże z Yinyuan Longqi (jap. Ingen Ryūki 隱元隆琦 1592-1673) chińskim mnichem, poetą i kaligrafem, który przyjechał do Japonii w 1654 r. Do roku 1740, kiedy świątynię objął czternasty przełożony, tradycyjnie zapraszano przełożonego z Chin, chcąc podkreślić, że odłām przekazuje ortodoksyjne nauki *rinzai* nazywano go „ortodoksyjnym *rinzai*” (*rinzai seishū* 臨濟正宗) lub „*zen rinzai*, odłām *ōbaku*” (*rinzai zenshū ōbakuha* 臨濟禪宗黃檗派). *Ōbakushū* jest mieszanką rozmaitych szkół buddyjskich Chin dynastii Ming (jap. *Min*, 明 1368–1644) – *huayan* (jap. *kegon*, 華嚴), *tian tai* (jap. *tendai*, 天台), czystej ziemi *jing tu* (jap. *jōdo*, 淨土). W 1874 rząd Japonii ogłosił istnienie tylko dwóch szkół buddyzmu *zen* – *rinzai* i *sōtō* wymuszając nazwę „szkoła *rinzai* odłām *ōbaku*” (*rinzaishū ōbakuha* 臨濟宗黃檗派). Szkoła *ōbaku* formalnie uzyskała niezależność w 1876 r. *Ōbaku* zachowuje ceremoniał i rytuały w formie charakterystycznej dla Chin dynastii Ming, co jest najbardziej uderzającą różnicą zewnętrzną w porównaniu do szkół *rinzai* i *sōtō*. Główną siedzibą jest świątynia Ōbakusan Manpukuji w Uji niedaleko Kioto. Dzięki wielkiemu wysiłkowi mistrza Tetsugena Dōkō (鉄眼道光 1630-1682), jednego z uczniów Yinyuan Longqi, w 1678 roku doprowadzono do wydrukowania kanonu tekstów buddyjskich, co stało się jednym z ważnych kroków w rozwoju studiów buddyjskich w Japonii.

Meiji – epoki przełomu, konfrontuje się z Tybetem – krajem prawie całkowicie zamkniętym na wpływy z zewnątrz.

Pamiętnik z podróży jest fascynującym dokumentem opisującym nie tylko samą wędrówkę do Tybetu, ale także mentalność i osobiste doświadczenia Japończyka ery Meiji. Kawaguchi otrzymał klasyczne i współczesne wyształcenie. Próbował odnaleźć się w dwóch całkowicie odmiennych kulturach i sposobach myślenia. Podróż stała się dla niego lustrem, w którym zobaczył siebie jako Japończyka, Azjatę, buddystę, osobę wykształconą. Mógł też zweryfikować obiegowe opinie o Tybecie. Po dwóch latach podróży, w 1901 roku dotarł do Lhasy. Po raz drugi odwiedził Tybet w latach 1913–15.

Dzieło Kawaguchiego to żywy opis, zawierający wiersze oraz osobiste komentarze. Przypomina klasyczne pamiętniki *nikki*, opisy podróży *kikō* i eseje *zuihitsu*.

Przedstawiamy czytelnikom pierwsze trzy rozdziały *Zapisków*.

Zapiski z podróży do Tybetu to pierwsze tłumaczenie najważniejszego dzieła Kawaguchiego na język polski.

Tom I

Rozdział 1.

Decyzja o wyjeździe.

Motyw wyjazdu do Tybetu.

Powodem, dla którego wybrałem się do Tybetu, była lektura kanonu pism buddyjskich⁴, którą rozpocząłem w kwietniu 24 roku Meiji⁵ w Ōbakusan⁶

⁴ Jap. *Issaizōkyō*, 一切藏經. Inne określenia: *Issaikyō*, 一切經, *Daizōkyō*, 大藏經. Określenie pełnego zbioru pism buddyjskich *Sanzō*, 三藏 (skr. *Tripitaka*) z dodatkowymi, dołączonymi w Chinach tekstami. Nazwa używana w Chinach od czasów dynastii Suí, (jap. *Zui* 隋, 581-619), również przyjęta w Korei i Japonii.

⁵ Jap. *Meiji jidai*, 明治時代. Dosł.: ‘okres Meiji’. Lata panowania japońskiego cesarza Mutshuhito (1852-1912), trwały od 1868 do 1912. 24. rok Meiji odpowiada 1891r.

⁴ Jap. *Ōbakusan*, 黄檗山. Świątynia Ōbakusan Manpukuji (黄檗山萬福寺) w Uji niedaleko Kioto, w której przebywał autor, jest główną siedzibą szkoły *ōbaku*. Powstała w 1661 r. z inicjatywy Yinyuan Longqi. *Ōbakusan* to *sangō* (山号), dosł. ‘nazwa góry’. Zwyczaj umieszczania przed nazwą świątyni nazwy góry, gdzie świątynia się znajduje, pochodzi z Chin dynastii Tang (jap. *Tō*, 唐, 618 – 907), w czasów kiedy rozkwiłały szkoły buddyzmu chan (jap. *zen*, 禪); w Japonii rozpowszechnił się ok. XIII w. Wiele sławnych świątyń znanych jest bardziej ze swoich *sangō* niż z nazw właściwych np. Hieizan to *sangō* świątyni Enryakuji, Kōyasan to *sangō* świątyni Kongōbuji. W czasach świątynie zaczęto lokować nie tylko w górach, ale zwyczaj umieszczania *sangō* pozostał.

w Uji⁷. Do marca 27. roku⁸ było to moje główne zajęcie. Pomysł wyjazdu zrodził się z pragnienia udostępnienia szerokiej publiczności sutr⁹ uproszczonych i łatwych do czytania. Zauważyłem jedną rzecz. Z myślą o tekście niesprawiającym kłopotów laikowi, przygotowywałem japońską wersję tłumaczenia chińskiego, ale czy rzeczywiście chiński tekst był prawidłowy? Oryginał sanskrycki był tylko jeden, tłumaczeń chińskich kilka, zarówno jednakowych jak i różniących się między sobą. Co gorsza, dysponowałem także kilkoma kompletnie niespójnymi wersjami tekstu. W jednej z nich część tekstu występowała, a w innej jej nie było; w kolejnej zaś treść ułożono w odwrotnym porządku.

Sprawa wymagała zbadania, jeśli wyjść z założenia, że szacowni tłumacze sanskryckiej Tripitaki z pewnością nie byli osobami, które dopuściły się kłamstwa. Chciałem móc wierzyć, że moje tłumaczenie zgadza się z wersją pierwotną. Musiałem dowiedzieć się, czy istnieje tekst różniący się od oryginału. Czy szacowni tłumacze, odpowiadając na potrzeby serca ludzi z danego regionu, coś wykreślili i dodali, zmieniając znaczenie? Bez dostępu do oryginału nie mogłem być pewny, który fragment jest zgodny z prawdą, a który nie. Uznałem więc, że jedynym rozwiązaniem jest zdobycie oryginału.

Gdzie jest oryginał?

Obecnie¹⁰ w Indiach nie ma oryginalnej Tripitaki. Na Cejlonie istniał kanon tekstów buddyzmu hinajany¹¹, ale nie o niego chodziło, a o pisma

⁷ Uji 宇治. Miasto na pld.-wschód od Kioto, położone nad rzeką Uji, na szlaku komunikacyjnym prowadzącym z Nary do Kioto. Znane z plantacji zielonej herbaty, rozwijających się od okresu Muromachi (1333-1573).

⁷ 1894 r.

⁹ Jap. *kyōmon*, 經文, dosł.: ‘tekst sutry’. Inaczej *kyōten*, 經典, ‘święte pismo’. Alternatywne określenie kanonu pism buddyjskich. W tłumaczeniu stosuję zamiennie określenia: „sutra”, „pisma buddyjskie” lub „Tripiṭaka”.

¹⁰ 1903 r. (36. rok Meiji), rok powstania *Zapisków z podróży do Tybetu*.

¹¹ Jap. *shōjō*, 小乘, skr. *hīnayāna*. Dosł.: ‘mały wóz’, ‘mały pojazd’. Określenie najstarszej istniejącej formy buddyzmu, najbardziej zbliżonej do nauk z czasów Buddy Śākyamuniego, kładącego nacisk na ascetyzm, indywidualizm, odejście od świata, odosobnienie. Nazwę taką stworzyli przeciwnicy tego nurtu, chcąc w ten sposób wyrazić opozycję wobec skupienia się indywidualnym wyzwoleniu, czyli poruszaniu się „małym wozem”, do którego może wsiąść tylko jedna osoba. Jedyna istniejąca do dziś szkoła tej formy buddyzmu to therawada (pal. *theravāda*, skr. *sthāviravāda*, chiń. *shangzuobu*, jap. *jōzabu*). Źródłem wszelkiego pomieszania jest złudzenie trwałości jednostkowego ja. Z niego wynika wszelkie cierpienie. Therawada postuluje zajęcie się w pierwszej kolejności własnym wyzwoleniem i osiągnięcie stanu arhata, czyli

buddyzmu mahajany¹². W Indiach, kolebce nauk buddyjskich, przypadły one bez śladu. Istniały w Nepalu i Tybecie. Zdobycie pism źródłowych wymagało więc podróży do Nepalu lub Tybetu. Orientaliści ze Stanów Zjednoczonych i Europy uznają, że sutry w tybetańskim tłumaczeniu zarówno gramatycznie jak i znaczeniowo były pewniejsze niż chińskie. Większość zachodnich badaczy przyjmuje tę teorię. Jeśli uznać, że tybetańskie tłumaczenie jest kompletne, nawet bez zaginionych tekstów sanskryckich można by prowadzić badania. Z naukowego punktu widzenia ogromnie ciekawe i wartościowe byłoby również porównanie tekstów tybetańskich z chińskimi. Z myśli o takich badaniach wziął się zamiar wyjazdu i nauki języka tybetańskiego. Pomyślałem o tym dziesięć lat temu, w kwietniu 26. roku Meiji¹³. Tybet był krajem izolującym się od świata. Wielu spośród wpływowych Europejczyków wyruszających tam z wielkim nakładem kosztów i czasu, po różnych przygotowaniach wracało z kwitkiem. A ja, zwykły mnich? Czy dotarłbym tam, dokąd zamierzałem? Jeśli zostałbym przełożonym świątyni *ōbaku* mógłbym uzyskać pozycję gwarantującą łatwe życie bez takich przygód. Byłem głównym kapłanem Gohyakurakanji¹⁴ w Honjo¹⁵. Komfortowa sytuacja, ponieważ moje

godnego. Budda stanowi jedynie wzór do naśladowania. Jednocześnie twierdzi się, że dostąpienie oświecenia zajmuje bardzo wiele żywotów, jednak zwykli wyznawcy powinni do tego celu dążyć. W tym punkcie różni się zdecydowanie od podejścia mahajany, gdzie współczucie i pomoc innym czującym istotom stawia się wyżej niż indywidualne wyzwolenie; obecnie rozpowszechniona w południowo-wschodniej Azji, na Cejlonie, w Birmie, Kambodży, Laosie i Tajlandii.

¹² jap. *daijō*, 大乘, skr. *mahāyāna*. Dosł.: ‘wielki wóz’, ‘wielki pojazd’. W przeciwieństwie do skupienia na indywidualnym wyzwoleniu i stanie mnisim oraz podkreślaniu trudności osiągnięcia stanu Buddy, czyli oświecenia, kładzie nacisk na uniwersalizm – każda czująca istota ma naturę Buddy i równy potencjał wyzwolenia, czyli oświeconą mądrość. Współczucie wobec wszystkich czujących istot połączone z oświeconą mądrością opierającą się na zrozumieniu pustości wszystkich zjawisk, tworzy postawę bodhisattwy, który całkowicie poświęca się pracy na rzecz wszystkich czujących istot przedkładając wyzwolenie innych nad własne. Mahajana zniknęła z Indii w XI wieku (m.in. wpływy islamu). Przeniesiona z Indii do Azji Centralnej, Chin, Korei, Japonii.

¹³ 1893 r.

¹⁴ jap. *Ten'onzan Gohyakurakanji*, 天恩山五百羅漢寺, ‘Świątynia Pięciuset Arhatów’. Świątynia szkoły *ōbaku* powstała w 1695 r. (8. rok ery Genroku 元禄). Rzeźbiarz Shōun Genkei (松雲元慶, ?-?), uczeń mistrza zen Tetsugena Dōkō, poświęcił 10 lat na wykonanie drewnianych rzeźb Buddy i 500 jego uczniów, arhatów, które znalazły się w tej świątyni. Powstało 536 wizerunków, do dziś zachowało się 305. Świątynia powstała m.in. dzięki finansowemu wsparciu Keishōin (圭昌院, 1627-1705) matki piątego shōguna Tokugawy Tsunayoshiego (徳川綱吉, 1646-1709). Wspierana także przez

nazwisko stało się głośne w szkole. Wystarczyło tylko powziąć zamysł posiadania świątyni. Porzucenie tego i podróż do kraju gdzie nie wiadomo czy umrę, czy przeżyję, wydawało się niedorzeczne. Ale to w końcu była myśl światowa, przyziemna. Łatwo poświęcić wygodne stanowisko dla pracy służącej prawdzie.

Wielu osobom – moim rodzicom, bliskim przyjaciołom, znajomym – było ze mną dobrze. Liczni praktykujący chętnie słuchali wygłaszanych przeze mnie nauk. Porzucenie ich było naprawdę ciężkie. Z pewnością oni sami zatrzymywaliby mnie, mówiąc: „Daj sobie spokój, przecież narazisz swoje życie”. Ale bez cennych pism nie mogłem prowadzić badań nad buddyzmem. Doszedłem do wniosku, że nigdy nie wyruszę, jeśli nie wznieosę się ponad moją sytuację osobistą. Te powody pomogły mi w podjęciu decyzji. W wieku dwudziestu pięciu lat zostałem mnichem, ale z powodu zajęć w świątyni i w szkole nie mogłem intensywnie praktykować na ścieżce. Nawet w trakcie lektury Tripitaki, ścigany przez przyziemności, nie miałem pożytku z bycia mnichem. W najwyższych górach świata, w Himalajach, mógłbym prawdziwie poświęcić się praktyce, a przebywając daleko od ziemskich spraw, mógłbym skupić się na czystych naukach. To pragnienie było głównym powodem mojej wędrówki przez Himalaje i Tybet.

Źródła decyzji.

Logiczne, że rzeczy wynikają z siebie nawzajem¹⁶. Jakże często nie

ósmego shōguna Tokugawę Yoshimune (徳川吉宗, 1684-1751) stała się ważnym miejscem pielgrzymek dla mieszkańców ówczesnej stolicy. Pierwotna lokalizacja świątyni to Honjo Itsutsume (本所五ツ目), obecnie dzielnica Kōtō-ku, Ōshima (江東区大島). W 1856 r. część budynków uległa zniszczeniom podczas trzęsienia ziemi. W 1887 r. świątynia została przeniesiona do Honjo Midorichō (本所緑町), obecnej dzielnicy Sumida-ku (墨田区), sąsiadującej na północy z dzielnicą Kōtō-ku. W roku 40. lub 41. Meiji (1907 lub 1908) – źródła podają dwie daty – przeniesiona w obecne miejsce, czyli do Shimomeguro, Meguro-ku w Tokio (目黒区下目黒). Zachowane 305 rzeźb zostało wpisane na *Listę dziedzictwa kultury miasta Tokio (Tōkyōto jūyō bunkazai 東京都重要文化財)*. W tej świątyni przebywał autor podczas swych studiów w Instytucie Filozoficznym, tam przyjął święcenia, a po powrocie z Tybetu był jej przełożonym.

¹⁵ Dzielnica Tokio powstała w okresie Edo (1603-1867). Obecnie stanowi centralną i południową część dzielnicy Sumida-ku (墨田区) w Tokio.

¹⁶ Jap. *Koto no ikigakari ri no tōzen*, 事の行きがかり理の当然, dosł.: ‘uwarunkowanie lub powiązanie rzeczy lub spraw jest logiczne.’ ‘Logiczne, że sprawy lub rzeczy wynikają z siebie nawzajem lub są ze sobą powiązane.’

możemy podjąć decyzji, mimo że dotyczy ona tego, co i tak musimy zrobić. Nikomu nie jest łatwo, szczególnie jeśli chodzi o wyjazd za granicę, czy zabranie się za zadanie wiążące się z trudnościami. Dzięki mojej wierze nie miałem aż takich problemów z decyzjami, jakich doświadczają zwyczajni ludzie. Ze światowego punktu widzenia podjęcie się jakiegoś zadania jest przede wszystkim związane z funduszami. Za granicę wybieramy się też po uprzednim zabezpieczeniu sobie pieniędzy. Budda Siakjamuni¹⁷ uczył: – Nikomu, kto przyjmuje moje wskazania, nieważne dokądkolwiek by się udał, nie grozi śmierć z głodu lub zimna. Dla mnicha przestrzeganie wskazań¹⁸ staje się kapitałem, pieniędzmi na drogę, przepustką w podróży. Ponieważ byłem zobowiązany do przestrzegania nauczanej przez Buddę praktyki największej pokory, jaką jest chodzenie po prośbie¹⁹, nie obawiałem się braku pieniędzy na podróż. I to właśnie pozwoliło mi zdecydować się na wyprawę bez grosza przy duszy. Decyzja moja stała się łatwa, kiedy uprzytomniłem sobie, że Budda Siakjamuni, [który miał powiedzieć o sobie] – Pod niebem i na ziemi nie ma nikogo godniejszego szacunku ode mnie²⁰ – porzucił pozycję władcy, klejnotowy tron, wyrzekł się ziemskich bogactw, został obdartym żebrakiem, opuścił dom i dla dobra wszystkich czujących istot²¹ praktykował całym sobą. Jak

¹⁷ Jap. *Shakamuni butsu*, 釈迦牟尼仏, skr. *Śākyamuni*. Dośł. ‘Mędrzec z Śaków’, ‘Budda Śākyamuni’.

¹⁸ Jap. *kaihō*, 戒法, skr. *śīla*. Przykazania dyscypliny ustanowione przez Buddę Śākyamuniego. Zasady jakimi powinny kierować się osoby duchowne i świeckie.

¹⁹ Jap. *zuda*, 頭陀, kalka fonetyczna skr. *dhūta*, dośł.: ‘otrzepany’, ‘otrząśnięty’. Określane także słowem *tosō*, 抖擻, dośł.: ‘podnosić się i otrząsać’. Praktyki ascetyczne mnichów buddyjskich, mające pomagać w usunięciu nawyków związanych z ubiorem, jedzeniem i mieszkaniem. Wyróżniamy 12 takich praktyk (jap. *jūnizudagyō*, 十二頭陀行): 1. noszenie łachmanów; 2. noszenie tylko trzech szat mnisich; 3. żebranie o jedzenie; 4. powstrzymywanie się od jedzenia po południu; 5. powstrzymywanie się od podjadania; 6. jedzenie z umiarem; 7. mieszkanie w samotności; 8. zamieszkiwanie pośród zmarłych, na cmentarzu; 9. mieszkanie pod drzewem; 10. mieszkanie pod gołym niebem; 11. bycie bezdomnym; 12. pozostawanie w pozycji medytacyjnej, nie przyjmowanie pozycji horyzontalnej. Pojęciem tym określano również samego mnicha wędrującego, żebrzącego o jedzenie i nocującego pod gołym niebem.

²⁰ Jap. *tenjō tenka yuiga dokuson*, 天上天下唯我独尊. Dośł.: ‘Pod niebem, na ziemi tylko mnie szacunek’. Po urodzeniu Budda Śākyamuni miał zrobić samodzielnie siedem kroków w cztery strony świata, wskazać prawym placem niebo i wypowiedzieć powyższe słowa, biorąc na świadków niebo i ziemię (tak m.in. w *Dirghāgama*, *Długiej agamie*, chiń. *Cháng ēhán jīng*, jap. *Jōagonkyō*, 長阿含經, Taishō 1)

²¹ Jap. *issai shujō*, 一切衆生, skr. *sarva sattva*, dośł.: ‘wszystko to, co jest żywe’. Istoty

się później okazało, spotkało mnie w podróży wiele trudności, ale przezwyciężyłem je, modląc się do Buddy Siakjamuniego.

Na początek Indie.

Udałem się po nauki do Shaku Kōnena²², który akurat wrócił do kraju po studiach na Cejlonie i przebywał w Kanagawie²³. Wydawało mi się, że u studia u niego pozwolą mi poznać Indie. Na początku potraktował mnie nader łaskawie, zaznajamiając między innymi z sutrami w języku palijskim i księgami o gramatyce. Przebywałem tam około roku, kiedy z ust mistrza usłyszałem:

– Hinajana jest buddyzmem w czystej postaci. W Japonii mówimy o hinajanie, ale w rzeczywistości to pojęcie ukute przez nauczających mahajany. Tak naprawdę hinajana nie ma nazwy. Są to jedyne niezafałszowane nauki buddyskie. Prawdziwy mnich musi nosić żółte szaty, ponieważ ten, kto ma skorygować serce-umysł powinien najpierw skorygować swą postawę²⁴. Zatem pierwszym krokiem dla kogoś określającego siebie mianem mnicha jest nałożenie potrójnej żółtej szaty²⁵. Radzę i tobie ją przywdziać – i, aby nadać realny kształt swoim słowom, powołał Stowarzyszenie Właściwego Stylu.

żywe. W szerszym znaczeniu obejmuje mieszkańców ‘sześciu światów’ jap. *rokkai* (六界, skr. *ṣaḍ dhātavaḥ*), czyli istoty z piekieł, głodne duchy, zwierzęta, ludzi, asury, bogów, w węższym dotyczy tylko istot ludzkich.

²² Shaku Kōnen 釈興然 (1849-1924), mnich buddyjski. Najpierw należał do szkoły *shingon* (真言). W 1886 r. (19. rok Meiji) wyjechał na Sri Lankę studiować therawadę. Po 7 latach spędzonych na Cejlonie i w Indiach wrócił do Japonii i założył *Shōfūkai* (‘Stowarzyszenie Właściwego Stylu’), próbując zaszczepić w Japonii zasady therawady. Został pierwszym japońskim mnichem przestrzegającym w pełni jej zasad. Chcąc założyć oficjalne zgromadzenie mnichów therawady, wysłał na Cejlon pięciu młodych mnichów, z których część zmarła, a część została powołana do wojska podczas wojny rosyjsko-japońskiej 1904-5 r., tak więc ten zamiar nie powiódł się. Działał głównie w świątyni szkoły *Kōyasan shingon* (高野山真言; odłam szkoły *shingon* wywodzący się w prostej linii od założyciela szkoły, Kūkaia, mający główną siedzibę w świątyni *Kōyasan Kongōbujii*, 高野山金剛峰寺 w prefekturze Wakayama) – Sanneji (三会寺) w Yokohamie. Nauczał również języka palijskiego, a jego uczniami byli m.in. Kawaguchi Ekai i Suzuki Daisetsu (鈴木大拙). Zmarł w zapomnieniu.

²³ Jap. Kanagawa, 神奈川. Chodzi o prefekturę Kanagawa, czyli Kanagawa-ken (神奈川県), na terenie której znajduje się miasto Yokohama ze świątynią Sanneji.

²⁴ Jap. *sono yō (katachi) wo shū seyo de aru*, dosł.: ‘skorygować naczynie/kształt’.

²⁵ Jap. *kōshoku san’e* lub *kōshoku sanne* 黄色三衣 – ‘potrójne żółte szaty’, strój mnicha therawady. Mnich używa trzech szat: jednej do pracy, drugiej jako stroju codziennego i trzeciej odświętnej; do tego posiada misę na ofiary z jedzenia.

– Uczę się hinajany – rzekłem – ale nie jestem w stanie podążać tą ścieżką i strzec jej. – Ta odpowiedź wywołała kończąca wszystko sprzeczkę – popadłem z Shaku Kōnenem w konflikt. Gdy napomykałem o naukach wielkiego wozu, on robiąc wrażenie zniecierpliwionego tymi niedorzecznościami i brał mnie w krzyżowy ogień pytań. A mnie było przykro, że wiara mistrza Kōnena w nauki małego wozu zamknęła jego serce-umysł²⁶. Dlatego, nadal uznając go za znawcę tematu, uczyłem się u niego palijskiego, ale w kwestii doktryny miałem zdanie zupełnie odmienne i ani razu nie posłuchałem jego słów. Widziałem, że Shaku Kōnen był niezadowolony. W końcu ustalili, że osoby, które komentują mahajanę i nie podążają ścieżką prawdy nie mają prawa tutaj mieszkać. Nikomu oprócz mnichów noszących potrójną żółtą szatę nie wolno przebywać w jego świątyni. Przekazał mi ten warunek.

– Skoro nie mogę korzystać tutaj z gościny – stwierdziłem – czy w takim razie, płacąc za posiłki i pracując na rzecz klasztoru tak samo jak dotychczas, mógłbym u mistrza pobierać nauki palijskiego? – Shaku Kōnen odrzucił moją propozycję:

– Jechać do Tybetu z wiary w nauki wielkiego wozu? Toż to przypomina łapanie chmur na niebie! Nie lepiej mieć coś konkretnego? Konkretnego, czyli wyjazd na Cejlon na studia nad prawdziwym buddyżmem? Poczysz się i pojmiesz sedno nauk buddyjskich. Na nic ci się nie zda ta cała mahajana. Jako mój uczeń zaś będziesz mieć opłaconą podróż statkiem i sam kurs. Taki wyjazd ma sens! Przecież wam²⁷ się za nic nie uda zebrać pieniędzy potrzebnych na naukę za granicą! – zachęcał mnie wielokrotnie. Odrzuciłem jego propozycję:

– Nie mogę porzucić doktryny mahajany i podążać drogą hinajany, w którą wierzysz. Jestem przekonany, że nasz kraj – Japonia – potrzebuje nauk wielkiego wozu. Bardzo dziękuję za to, czego nauczyłeś mnie do tej pory, ale interesowały mnie tylko zagadnienia językowe. Co zaś do doktryny, to od początku jej nie przyjąłem. Dlatego odmawiam.

Mistrz okazał wielkie niezadowolenie i niezwłocznie mnie odprawił. Stało się to dokładnie w lutym 30 roku Meiji²⁸.

²⁶ Jap. *shin/kokoro*, 心, skr. *citta*: 'serce, umysł, świadomość, wola'.

²⁷ Autor nie precyzuje dokładnie, o kogo chodzi.

²⁸ 1897 r.

Rozdział 2.

Zasługa.

Odprowiony przez Shaku Kōnena, wróciłem do Tokio. Przebywając w Japonii nie pogłębiałem swojej wiedzy o Tybecie, zdecydowałem się w końcu wyruszyć do Indii. Wybrałem się pożegnać przyjaciół i wiernych z Tokio. Pojawiły się pytania o pożegnalne prezenty. Poprosiłem, aby lubiący popijać zrezygnowali z alkoholu, a profesora palącego papierosy, zagrożonego chorobą mózgu, poprosiłem o rzucenie nałogu. W ten sposób uhonorowało mnie około czterdziestu osób. Byli wśród nich tacy, którzy od tamtej chwili do dziś utrzymują swoje ślubowanie i tacy, którzy go nie utrzymują. Niezależnie od tego, dla mnie z pewnością była to odpowiednia ofiara. Potem powróciłem do Osaki, gdzie także szczerze obdarowano mnie w podobny sposób. Pośród tych ofiar były trzy, które sprawiły mi wielką radość i przypuszczalnie stały się podstawą do ocalenia mojego życia w długiej podróży. Jedna miała miejsce w Tokio, po jednej w Osace i w Sakai.

Ślubowanie powstrzymania się od pozbawiania życia²⁹.

Wydarzenie w Tokio dotyczyło żyjącego do dziś pana Takabe Tona³⁰ z Honjo – wynalazcy metody produkcji asfaltu. Człowiek ten znany był w regionie stołecznym ze swych umiejętności łowienia ryb siecią. Mówiono o nim, że żadna ryba się przed nim nie uchowa. Był naprawdę świetny, uwielbiał łowienie do tego stopnia, że najlepszym sposobem na jego niedomagania było wyjście na ryby. Specjalnie odwiedziłem go w chwili wyjazdu, bowiem regularnie u mnie praktykował. Zastałem go jednak w opłakanym stanie:

– Co się stało? – spytałem.

– Mieliśmy dziecko. Miało około dwu lat. Cudowne i ukochane. Umarło. Żona prawie oszalała z rozpacz. A ja? Wyjdę na ryby, ale wcale mnie to nie cieszy.

²⁹ Jap. *fusesshō*, 不殺生: ‘powstrzymanie się od pozbawiania życia’. Jedno z tzw. ‘pięciu wskazań’, jap. *gokai* 五戒, skr. *pañca śīla*, jakimi powinien kierować się w życiu codziennym świecki wyznawca buddyzmu. Pozostałe to: 2. jap. *fuchūtō* (不偷盜) ‘powstrzymanie się od kradzieży’, 3. jap. *fujain* (不邪淫) ‘unikanie niewłaściwych zachowań seksualnych’, 4. jap. *fumōgo* (不妄語) unikanie kłamstwa i fałszu’, 5. jap. *funjū* (不飲酒) ‘zaniechanie picia alkoholu’.

³⁰ Takabe Tona 高部十七. Przyjaciel autora.

– Smucisz się tak bardzo, bo straciłeś dziecko – stwierdziłem. – Co byś w takim razie pomyślał o istocie, która związuje i zabija twoje ukochane dziecko? Albo piecze, gotuje i pożera?

– To diabeł nie człowiek! – odpowiedział.

– W takim razie dla ryb ty jesteś prawdziwym diabłem. One, tak samo jak ludzie, cieszą się, że żyją. Jeśli więc naprawdę czujesz rozpacz po ukochanym dziecku, dlaczego nie porzucasz bezlitosnych połowów? Co innego, gdybyś zarabiał w ten sposób. Trudno, z czegoś trzeba żyć. Ale ty dla rozrywki czynisz rzecz bezlitosną i pozbawioną współczucia. – Krok po kroku tłumaczyłem mu prawdziwość zasady odpłaty³¹. Ofiarował mi na podróż do Tybetu nieplanowane wcześniej ślubowanie powstrzymania się od zabijania. Na początku był bardzo oporny:

– Ach, oprócz tego nie mam nic co by mnie cieszyło – zmartwił się. Jednak moje żarliwe słowa oraz decyzja o narażeniu życia i wyjeździe do Tybetu spowodowały, że uznał swoją ofiarę za odpowiednią. Nie namyślając się długo, zdjął ze ściany sieć i wręczył mi ją:

– Idąc za twoimi słowami, przyjmuję śluby powstrzymania się od zabijania. I ofiarowuję je w intencji twojej podróży do Tybetu. Jako dowód daję ci sieć. Zrób z nią, co chcesz. Sprzedaj albo wyrzuć.

Słyszając to, poprosiłem służącą o rozpalenie przenośnego piecyka³², po czym wrzuciłem sieć do środka. Na ten widok ludzie wokół zdziwili się. Patrząc na ogień trawiący sieć, modliłem się:

– Oby czujące istoty w świecie³³ wzbudziły w sobie umysł oświecenia chroniący życie innych i przez to zniszczyły wszelkie narzędzia służące zabijaniu.

Po czym zwróciłem się znowu do pana Takabe:

– Ogień z palącej się sieci to blask mądrości, który niszczy wrodzone słabości i przewinienia³⁴. Obyś w przyszłości, z umysłem rozświetlonym tym blaskiem miłował życie wszystkich istot we wszechświecie.

³¹ Jap. *inga dhō*, 因果応報, dosł.: ‘przyczyna-skutek-odpłata’. Według buddyzmu wszechświat podlega bez wyjątków zasadzie przyczyny i skutku (jap. *inga*, 因果, skr. *hetu-phala*). Każde działanie wywołuje efekt. Pozytywne czyny z przeszłości owocują obecnym szczęściem, negatywne zaś – cierpieniem. Obecne działania dadzą w przyszłości pozytywny lub negatywny rezultat.

³² Jap. *hibachi*, 火鉢. Przenośny piecyk na węgiel drzewny, jedno ze źródeł ogrzewania w tradycyjnych japońskich domach. Służył również do podgrzewania czajnika z wrzątkiem. Spotykamy piecyki drewniane (wykładane wewnątrz blachą), metalowe i ceramiczne.

³³ Jap. *hōkai* lub *hokkai*, 法界, skr. *dharmadhātu*. Świat wszystkich zjawisk, wszechświat.

Poruszenie wśród gorliwych.

Towarzyszył nam pan Kogawa Shōtarō, jeden ze znajomych praktykujących. On tak samo jak pan Takabe łowił siecią i polował. Zareagował na całe wydarzenie bardzo emocjonalnie:

– Ofiarowuję ślubowanie chronienia wszelkiego życia w intencji twojej wyprawy do Tybetu. Jeśli je złamię niech Fudō Myōō³⁵ ukaze mnie śmiercią!

Cieszyłem się tak jakby to moje życie zostało uratowane. W Sakai mój przyjaciel z dzieciństwa pan Itō Ichirō³⁶, także dla rozrywki często chadzał na ryby, ale kiedy upomniałem go, przytaczając historię pana Takabe, spełnił moją prośbę, spalił sieć i złożył ślubowanie.

W Osace pan Watanabe Ichibei³⁷ z Azuchi³⁸ był bardzo zamożnym człowiekiem. Teraz zajmuje się pośrednictwem w kupnie obligacji oraz handlem z Koreą. Przedtem był właścicielem znanego portowego sklepu Izumisei z kaczym mięsem. Będąc osobą oddaną zen całym sercem, człowiekiem mającym na tyle, że spokojnie mógłby żyć nie prowadząc śmiercionośnego handlu, robił to, ponieważ zajmował się nim od zawsze.

³⁴ Jap. *ashimoto no bonnō zaiaku*, 足下の煩惱罪惡. Wrodzone światowe namiętności i przewinienia. *Ashimoto* – dosł.: ‘u nóg, pod nogami’, używane także w znaczeniu ‘czegoś bliskiego, wrodzonego’. *Bonnō*, skr. *kleśa*, ‘światowa namiętność’. Według buddyzmu mamy od 108 do 64 000 rodzajów światowych pożądań, ale podstawą ich wszystkich są tzw. ‘trzy trucizny’ (jap. *sandoku*, 三毒, skr. *tridośāpaha*), czyli ‘żądza’ (*don’yoku*, 貪欲, sanksr. *rāga*), ‘gniew’ (*shin’i*, 瞋恚, skr. *dveṣa*), ‘głupota’ (*guchi*, 愚痴, skr. *moha*). *Zaiaku* (skr. *pāpa*) – ‘wina, przewinienie będące rezultatem działania trzech trucizn’.

³⁵ Jap. *Fudō Myōō*, 不動明王, skr. *Acalanātha*, dosł.: ‘Nieporuszony Jaśniejący Władca/Nieporuszony Król Mądrości’. W buddyzmie ezoterycznym, jeden z ‘Pięciu Wielkich Królów Mądrości’ (jap. *Godai Myōō*, 五大明王), strażników i opiekunów nauk buddyjskich. Niszczy złudzenia, pozostaje nieporuszony wobec pokus ciała. Nie uzyskał jeszcze stanu buddy, ale zdołał osiągnąć ósmy z dziesięciu stopni prowadzących do oświecenia. Pomimo groźnego wyglądu – ma niebieskie ciało otoczone płomieniami, włosy związane w siedem węzłów, wystające z ust dwa kły i trzyma miecz oraz linę do wiązania demonów – pomaga w uzyskaniu samokontroli nad pokusami, wspiera realizowanie powziętych zamiarów.

³⁶ Itō Ichirō 伊藤一郎. Przyjaciel autora.

³⁷ Watanabe Ichibei, 渡辺市兵衛. Znajomy autora.

³⁸ Azuchi, 安土. Miasto Azuchi (Azuchi-chō, 安土町), położone w prefekturze Shiga (滋賀), w powiecie Gamō (蒲生) na wschodnim brzegu jeziora Biwa (琵琶), na wyspie Honshū.

Często posyłałem mu z Tokio listy z upomnieniami, a kiedy uczyniłem to w związku z moim wyjazdem, odpowiedział:

– Jakże nie zgodzić się z pańskimi słowami? Jednak teraz nie jestem w stanie zmienić przedmiotu mojego handlu. Obiecuję, że powoli znajdę coś innego, a ten interes zlikwiduję.

Przypuszczalnie w oczach przeciętnego człowieka takie zachowania wydają się przesadne, ale właśnie wykorzystanie leku, który na zwykłego człowieka działa przesadnie mocno, przynosi całkowite wyleczenie. Należy znać różnicę między przypadkiem udzielania zwykłych nauk zwyczajnemu człowiekowi, a daniem cudownego lekarstwa ciężko choremu. Nie mam żadnych wątpliwości, że dzięki zasłudze wynikłej z powstrzymania się przed odbieraniem życia – spalenie sieci będących narzędziem do codziennego zabijania ryb czy też likwidacja okrutnego biznesu – wyszedłem żywy z wielu groźących śmiercią opresji, jakie spotykały mnie w Himalajach i na tybetańskiej równinie. Nie trzeba dodawać, że Budda czuwał nade mną. Sam nie pojmuję, jak bardzo pomogły mi te szczerze ofiary i zawsze dziękowałem za wszystkie serca przepelnione wiarą.

Wreszcie potrzebowałem pieniędzy na podróż. Miałem ponad sto jenów oszczędności, a dzięki wielkiemu wysiłkowi panów Watanabe, Matsumoto, Kitamury z Osaki, panów Koemoto, Itō, Yamanaki i innych zebrało się pięćset trzydzieści jenów. Z tego wydałem ponad sto na przygotowania – i mając około pięciuset jenów do dyspozycji opuściłem kraj.

Rozdział 3.

Początek wyprawy i trasa.

Kiedy doszło do wyjazdu, światowi ludzie krytykowali mnie:

– Wyjeżdża umrzeć! Głupiec, fantasta, szaleniec! – Ci, którzy przychodzili i mówili tak prosto w twarz, niezaprzeczalnie robili tak ze szczerości, ale ci śmiejący się za plecami mogli liczyć po cichu, że mi się nie powiedzie. Jeśli jednak był między nami jakiś związek karmiczny³⁹ ich ostre słowa mogły stać się podstawą czegoś dobrego. Większość się wyśmiewała, ale pośród nich byli i tacy, którzy szczerze mnie zatrzymywali. W wieczór przed wyjazdem, 24 czerwca, przebywałem w Osace w domu pana

³⁹ Jap. *en* 縁, skr. *pratyaya*: ‘warunek pośredni, uwarunkowanie, związek’. Według buddyźmu świat opiera się na zasadzie przyczyny i skutku *inga*, a wszelkie okoliczności, uwarunkowania i związki określa słowo *en*.

Makiego Shūemona⁴⁰. Przyszło tam wiele osób z zamiarem powstrzymania mnie.

Pośród nich był pan Tsunodani Ōsaborō⁴¹ obecnie sprawujący urząd sędziego w Wakayamie⁴². Przekonywał mnie:

– Nie rób niczego, co wystawiłoby cię na pośmiewisko. Przecież jesteś bardzo zaawansowanym praktykującym i teraz powinieneś ratować czujące istoty⁴³. Nie ma potrzeby, abys jechał na zatracenie, kiedy w religijnej społeczności Japonii brakuje ludzi⁴⁴.

– Nie wiem czy jadę na zatracenie, czy też wrócę cały i zdrowy – ja na to.

– Ale to jest cel jaki sobie wyznaczyłem i zamierzam go zrealizować za wszelką cenę.

– A co będzie, jeśli stracisz życie? Nie uda ci się.

– Jeślibym umarł... Nawet gdybym został w Japonii, nic, co było dotychczas nie gwarantuje, że będę żył. A wyjazd nie oznacza, że na pewno spotka mnie śmierć. Planuję wypełnić swoją misję, zdając się na los

⁴⁰ Maki Shūemon 牧周左衛門, przyjaciel autora.

⁴¹ Tsunodani Ōsaborō 角谷大三郎, znajomy autora.

⁴² Wakayama, 和歌山. Autor nie precyzuje odniesienia nazwy własnej. Może ona oznaczać zarówno prefekturę Wakayama (Wakayama-ken, 和歌山県) jak i miasto Wakayama (Wakayama-shi, 和歌山市).

⁴³ Jap. *shujōsaido*, 衆生濟度, ‘ratowanie czujących istot’. *Shujō*, skr. *sattva*: ‘czująca istota’. *Saido*, dosł.: ‘przejście’ (*sai*: ‘ratować, przechodzić, do; przekraczać’). Działania buddów i bodhisattwów pomagających istotom cierpiącym. Buddyzm określa takie działania jako przeprowadzanie czujących istot przez ocean sansary na brzeg wyzwolenia.

⁴⁴ Prawdopodobnie stwierdzenie to odnosi się do trwających wiele lat skutków rządowej decyzji o oddzieleniu buddyzmu i shintoizmu (*shinbutsu bunri rei* 神仏分離令), dosł.: ‘Rozporządzenie o rozdzieleniu *shintō* i buddyzmu’, z 17 marca 1868 r. i kolejnych, oraz do wywołanych przez nie krótkotrwałych prześladowań buddyzmu pod hasłem ‘Usunąć Budkę, zniszczyć Śākyamuniego’ (*haibutsu kishaku* 廃仏毀釈). Od epoki Heian (794-1182) w Japonii wykształciły się rozmaite formy łączące buddyzm i *shintō*. Na tych samych terenach współistniały chramy shintoistyczne i świątynie buddyjskie z rezydującymi w nich mnichami. Rozdzielenie buddyzmu i *shintō* przez rząd Meiji miało służyć odnowieniu władzy cesarza, a *shintō* w nowej formie, jako religia państwowa, wspierałoby autorytet władcy – potomka bogini Amaterasu. Zgodnie z rozporządzeniem, buddyjscy mnisi-rezydenci musieli powrócić do stanu świeckiego, a następnie mogli zostać kapłanami *shintō*. Nakazano usunięcie posągów buddów oraz przedmiotów rytualnych i ograniczono liczbę świątyn buddyjskich. Rozporządzenie wywołało poruszenie i zamęt wśród społeczeństwa, doszło do wielu przypadków niszczenia tekstów i sprzętów rytualnych, a czasem także cennych zabytków. Krytyka środowisk buddyjskich zmusiła rząd do interwencji. Uspokojenie nastąpiło około roku 1871 (4. rok Meiji).

i działając najlepiej jak potrafię. Jeślibym umarł, przypominałbym żołnierza ginącego na polu walki. Nie ma większego szczęścia niż poświęcić życie dla buddyjskiej praktyki. Nie warto rozpaczać, ponieważ głęboko tego pragnę.

Tak dyskutowaliśmy przez długi czas. Pan Tsunodani, uznawszy widocznie, że żadne argumenty do mnie nie trafiają, ofiarował mi nieco pieniędzy i późno w nocy wyszedł. Oprócz niego także wielu innych praktykujących ze łzami w oczach żegnało mnie ze smutkiem:

– Nasze słowa nie są w stanie cię zatrzymać.

Życie układa się różnie. Rankiem 25 czerwca wyruszyłem z Osaki, następnego dnia zostałem odprowadzony przez bliskich przyjaciół, panów Koemoto, Itō, Yamanakę, Node i pozostałych. Na nabrzeżu w Kobe wsiałem na statek *Izumimaru*. Oto wiersz na pożegnanie z krajem⁴⁵:

*Zdolawszy złamać dalekie księżycowe drzewo⁴⁶
Ach! Czy powrócę do Krainy Słońca?⁴⁷*

Radość morskiej podróży.

Przyjaciele z rodzinnych stron, z łodzi machali kapeluszkami i chusteczkami, żegnając mój statek dostojnie podążający na zachód. Potem rozstanie z bliskimi mi górami Kongō⁴⁸, Shiki⁴⁹, Ikoma⁵⁰. Dalej podróżowałem sam,

⁴⁵ Jap. *Hisakata no tsuki no katsura no ori o ete kaeriyasuran Amatsuhikuni ni* (久方の月のかつらのをりを得て帰りやすらん天津日国に).

⁴⁶ Jap. *katsura*, 桂, łac. *Cercidiphyllum japonicum*, grujecznik japoński. Drzewo popularne w Chinach, Korei i Japonii, dorastające do 30 metrów; liście sercowate, jesienią przybierają barwę od złoto-żółtej do pomarańczowej. Opadłe liście delikatnie pachną wanilią. Wysoko cenione dla swoich walorów ozdobnych i użytkowych – jego odporne na wilgoć drewno wykorzystywano w szkutnictwie, ciesielstwie, meblarstwie itp. Według chińskiej legendy, na księżycu rośnie grujecznik o wysokości 1500 metrów. W poezji określenie ‘księżycowy grujecznik’ (*tsuki no katsura*, 月の桂) określa pragnienie czegoś nieosiągalnego, pozostającego poza ludzkim zasięgiem, a także uganianie się za iluzją. Wyrażenie: ‘złamać drzewo grujeczniaka’, (jap. *katsura wo oru*, 桂を折る), pochodzi z języka chińskiego (折桂 chiń. *zhèguì*, jap. *sekkei*) i pojawia się w „Pismach [dynastii] Jin” (jap. *Shinjo*, chiń. *Jinshū* 晋書). Tak określano pomyślnie złożenie przez kandydata bardzo trudnych egaminów na urzędnika państwowego w cesarskich Chinach.

⁴⁷ Jap. *Amatsuhikuni* (天津日国) – Japonia. Dosł.: ‘kraina słońca’. *Amatsuhi*: ‘słońce’, *kuni*: ‘kraj, kraina’.

⁴⁸ *Kongō*, 金剛. Właśc. *Kongōsan* (金剛山). Najwyższe wzniesienie w paśmie Kongō na granicy między miejscowościami Chihaya w okręgu Osaka i Goseshi w prefekturze Nara. Wys. 1125 m n.p.m. Oddziela Osakę od Nara. Od 1958 r. wraz z górą Ikoma

mając serce za przewodnika. Minęliśmy Moji⁵¹ i przez Genkainada⁵², Morze Chińskie płynęliśmy do Hongkongu. Przez ten czas zaprzyjaźniłem się z kapitanem i załogą. Czasem wygłaszałem kazania. W Hongkongu zaokrętował się pewien Anglik. Przebywał w Japonii osiemnaście lat i posługiwał się japońskim z dużą swobodą. Bardzo żarliwy chrześcijanin, rozpoczął ze mną zażarte dyskusje. Wzbudziły one wiele komentarzy. Czułem się wspaniale. Szczególnie cieszyłem się, że załoga statku słuchała nauk z radością. Tak powstała ta pieśń:

*Radość tym, którzy zdołali wsiąść na łódź płynącą do krainy Buddy*⁵³

Z wizytą u sekretarza Fujity.

Dwunastego lipca zawinęliśmy do portu w Singapurze. Zamieszkałem w Zajeździe Japońskim⁵⁴, a piętnastego poszedłem odwiedzić konsulat.

objęty częściową ochroną (Park Krajobrazowy Kongō-Ikoma, *Kongō Ikoma Kokutei Kōen*, 金剛生駒国定公園).

⁴⁹ *Shiki*, 信貴. Właśc. *Shigisan* (信貴山). Autor podaje czytanie oboczne. Góra położona na południowym krańcu pasma Ikoma, na północny zachód od miasta Nara. Wys. 437 m n.p.m. Liczne świątynie: Chōgōsonji (Shigisan, Shigi no Bishamonsan 朝護孫寺, 信貴山, 信貴の毘沙門天), Kataokasan Darumadera (片岡山達磨寺), Ōji (王寺), Kataokasan Hōkōji (片岡山放光寺).

⁵⁰ Jap. *Ikoma*, 生駒. Właśc. *Ikomasan* lub *Ikomayama* (生駒山). Najwyższe wzniesienie w pasmie Ikoma, znajdujące się w okolicy miejscowości Higashi Ōsaka i Ikoma. Miejsce znane z pięknych widoków. Od wieków przechodziły w tych okolicach ważne drogi łączące region Yamato z Ōsaką. Znajdują się tam buddyjskie świątynie Hōzanji (宝山寺), Enpukuji (円福寺) i sintoistyczna Ikoma Taisha (往馬大社).

⁵¹ Jap. *Moji* 門司. Miasto i port na północnym krańcu wyspy Kyūshū. W czasie wyprawy Kawaguchiego było to już samodzielne miasto (prawa miejskie otrzymało w 1899 r. (27. rok Meiji)), prężnie rozwijający się port tranzytowy i przeładunkowy węgla kamiennego.

⁵² Jap. *Genkainada*, 玄海灘/玄界灘. Obszar morski o powierzchni ok. 1340 km², zajmujący południowo-zachodnią część Morza Japońskiego (jap. *Nihonkai*, 日本海), w większości szelf kontynentalny. Od zachodu graniczy ze Wschodnim Morzem Chińskim (東シナ海). Ze względu na przepływający ciepły Prąd Tsushimski (対馬海流), teren bogatych łowisk.

⁵³ Jap. *Mihotoke no mikuni ni mukau fune no ue noriuru hito no yorokoberu ka na*, 御仏のみくににむかふ舟のうへのり得る人の喜べるかな.

⁵⁴ Jap. *Fusōkan*, chiń. *Fúsāngguǎn* 扶桑館. W chińskich legendach słowo *fūsāng*, jap. *fusō* oznaczało drzewo wyrastające z morza na wschodzie. Po nim wspaniało się słońce. W najstarszym chińskim dziele dotyczącym geografii, kultury i mitologii pt. „Kronika gór i mórz” *Shānhǎi jīng* (jap. *Sengaikyō* 山海經) skompilowanym w okresie od Epoki

Ówczesnym sekretarzem konsulatu był pan Fujita Toshirō⁵⁵. Zanim spotkał się ze mną, rozmawiał z kapitanem *Izumimaru*, wiedział więc, że Singapur jest przystankiem w mojej podróży do Tybetu.

– Doszły mnie słuchy, że wybiera się pan do Tybetu? Jak chce pan to zrobić? Przecież to ogromnie trudne. Tak trudne, że nawet Fukushima⁵⁶ zdołał dotrzeć do Dardżylingu, ale wyprawę do Tybetu uznał za coś bardzo ciężkiego i zawrócił. To zupełnie niemożliwe przedsięwzięcie. Można by próbować z wojskiem albo jako żebrak. Nie wiem, jaki ma pan plan?

– Jako, że jestem mnichem, do głowy mi nie przychodzi wyprawa wojskowa. Nie chciałbym tego, nawet gdybym był w stanie wyruszyć zbrojnie. Dla tego, kto opuścił dom⁵⁷, jasne jest, że wędruje żebrząc. Chcę zrobić tak samo. Poza tym wszystkim, dużo zastanawiałem się nad odpowiednimi sposobami, czy zrobić coś tak, czy inaczej. Ale przecież w tej chwili nie wiem, czy to zda mi się na cokolwiek. Wyruszam więc z myślą, na ile da się podążać wytyczoną ścieżką, a kiedy zaistnieje taka potrzeba, sposoby same się pojawiają.

Sekretarz, wyraźnie zaniepokojony moimi słowami, założył ręce.

Unikam niespodziewanego nieszczęścia na początku drogi.

18 lipca w moim zajeździe miało miejsce pewne zdarzenie. Opowiem o tym teraz, ponieważ w rzeczywistości była to niebezpieczna historia, a ja uratowałem się od nieuniknionej śmierci. Jako mnich, traktując każde odwiedzane miejsce jako miejsce praktyki nawracania, często wygłaszałem w zajeździe kazania. Właściciel gospody przyjął mnie wyjątkowo ciepło i codziennie dawał mi pierwszemu skorzystać ze świeżo podgrzanej kąpieli.

Walczących Królestw (480-221 r. p.n.e.), dynastię Qin (221-202 r. p.n.e.) i Han (202 r. p.n.e.-220 r. n.e.) pojawia się jako określenie Japonii, czyli kraju znajdującego się na wschód od Chin.

⁵⁵ Fujita Toshirō 藤田敏郎. Brak informacji na temat tej osoby.

⁵⁶ Prawdopodobnie chodzi o Fukushimę Yasumasę (1851-1919, 福島安正), porucznika Japońskiej Armii Cesarskiej (*Dainippon Teikoku Rikugun*, 大日本帝国陸軍). Znany ze swoich licznych samotnych wypraw zwiadowczych (Chiny, Korea, Indie, Birma). W latach 1892-93, pod pretekstem wyprawy podróżniczej, samotnie przejechał konno trasę od Berlina do Władawostoku, zbierając na polecenie japońskiego sztabu generalnego informacje o stanie wojsk rosyjskich. Uznawany za pierwszego Japończyka, który odwiedził Polskę (Patrz: *Fukushima Yasumasa i jego podróż konna przez tereny Polski (1892)* w: Ewa Rutkowska *Historia stosunków polsko-japońskich 1904-1945*, 1996, wyd. Bellona). Brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej (1904-5).

⁵⁷ Jap. *shukke*, 出家, skr. *pravrajyā*, '[ten, który] wyszedł z domu, opuścił dom', buddyjski mnich lub mniszka. Osoba, która porzuciła świeckie życie, nie ma rodziny i poświęciła się praktyce.

Tak działo się przez cały pobyt. Tego dnia, tak jak zwykle, służąca przyszła przekazać, że wodę już podgrzano i że mogą zaraz iść się wykapać. A ja, choć mogłem iść od razu, jakoś się grzebałem. Służąca przyszła znowu:

– Jeśli pan nie korzysta, ktoś inny się wykąpie. Proszę się pospieszyć!

– Tak, tak – rzuciłem zdawkowo i zostałem w pokoju. Po chwili potężnie zadudniło, a dom się zatrzęsł.

– O, czyżby trzęsienie ziemi? Wypadałoby wyjść i zorientować się, co się dzieje – pomyślałem. Wyrzałem na dwór. Nic nie wskazywało na trzęsienie ziemi, ale huk wywołał wielkie poruszenie wśród ludzi. Spytałem, co się dzieje. Okazało się, że zawaliła się łazienka znajdująca się na piętrze zajazdu. Znajdowała się ona wprawdzie na piętrze, ale w singapurskich domach między pierwszym a drugim piętrem zostawia się otwartą przestrzeń szerokości jednego *jō*⁵⁸. Wyglądało na to, że łazienka zawaliła się właśnie z powodu tej przerwy. Wybierałem się wykapać, ale tam nie dotarłem, więc zamiast mnie poszła jakaś Japonka. Spadła razem z wanną. Belki i kamienie, które uderzyły w jej głowę i całe ciało, spowodowały utratę przytomności. Nie widziałem jej, ale podobno odniosła ciężkie obrażenia. Od razu zabrano ją do lekarza. Nie wiem, co się potem z nią stało, czy zmarła czy nie, ale jakiś człowiek mówił, że była w ciężkim stanie i bardzo cierpiała. Gdybym wtedy, poinformowany przez służącą, od razu poszedł się wykapać, albo bym zginął, albo zostałbym kaleką. Z pewnością nie mógłbym pojechać do Tybetu. Być może to uniknięcie nieszczęścia było znakiem – dotrę do Tybetu, ominę niebezpieczeństwa i bezpiecznie zdołam wrócić do rodzinnych stron. Nieszczęsna kobieta przyjęła na siebie cierpienie zamiast mnie. Z tego, co słyszałem w Dardżylingu, Singapur ma wielkie problemy z gospodami. Oszukują i zamalowują zbutwiałe miejsca w belkach i deskach błotem i farbą tak, że na oko są nie do rozróżnienia. Podobno policjanci w trakcie kontroli wbijają głęboko włócznie, a każde trochę podejrzanym miejscu musi być zerwane i wymienione. To coś całkiem normalnego w Singapurze.

⁵⁸ Jap. *jō* 丈, 3,0303 metra.

Odwiedziny u profesora Sarata⁵⁹

19 lipca wsiadłem na angielski parowiec *Lightning* i przez port Penang⁶⁰ 25 lipca dotarłem do Kalkuty i Mahabodhi Society⁶¹, gdzie zatrzymałem się na kilka dni. Sekretarzem był tam niejaki Czandra Bose⁶²:

– W jakim celu przyjechał pan tutaj? – spytał.

– Przyjechałem uczyć się tybetańskiego, ponieważ moim celem jest podróż do Tybetu.

– Znam jedno świetne miejsce do tego celu. Pan Sarat Czandra Das studiował w Tybecie, pisze wielki słownik tybetańsko-angielski i

⁵⁹ Sarat Chandra Das – Sarat (Surat) Chandra Das (1849-1917). Naukowiec, podróżnik hinduski ze Wschodniego Bengaluru. Studiował w Presidency College w Kalkucie. Dwukrotnie w przebraniu pątnika odwiedził Tybet (1879 i 1881), gdzie zbierał informacje m.in. dla wywiadu brytyjskiego. Udało mu się dotrzeć do bezcennych tybetańskich manuskryptów, przywiózł 200 tomów pism oraz drewniane matryce drukarskie. Opisał swoje podróże w książkach: *Journey to Lhasa and Central Tibet* (1902) i *Journey Round Lake Yamdrok and in Lokha, Yarlung and Sakya*. Za swe osiągnięcia otrzymał nagrodę Królewskiego Towarzystwa Geograficznego (Royal Geographical Society). Po powrocie z Tybetu (już po jego wyjeździe kontaktujących się z nim Tybetańczyków oskarżono o pomoc w działalności szpiegowskiej na rzecz obcego mocarstwa i ukarano konfiskatą majątku, długoletnim więzieniem, torturami, a niekiedy nawet śmiercią) osiadł w Dardżylingu, gdzie piastował stanowisko dyrektora szkoły Bhutia Boarding School. Zamieszkał w domu, który nazwał Lhasa Villa. Gościł tam m.in. Ekaia Kawaguchiego. Inne jego dzieła to: *Indian Pandits in the Land of Snow* (1893), *Religion and History of Tibet* (1902), *A Tibetan-English Dictionary with Sanskrit Synonyms* (1902), *An Introduction to the Grammar of the Tibetan Language* (ok. 1910). Jego wkład w rozwój tybetologii można porównać do dokonania Aleksandra Csoma de Koros (1784-1842). Obecnie prawie zapomniany.

⁶⁰ Jap. *Penankō* (ペナン港). Autor pisze o porcie Penang. Jest to informacja nieprecyzyjna, ponieważ taki port nie istnieje. Prawdopodobnie autor ma na myśli główne miasto na wyspie – George Town. Wyspa Penang (mal. *Palau Pinang*) do 1946 r. należała do kolonii Korony Brytyjskiej jako część tzw. Straits Settlement (Penang, Malakka, Singapur). Wyspa Penan znajduje się w Cieśninie Malakka łączącej Morze Adamańskie z Morzem Południowochińskim i oddzielającej Sumatrę od Płw. Malajskiego. Od 1946 r. jest jednym z 13 stanów Malezji.

⁶¹ Jap. *Makabodaikai*, 摩訶菩提會, Towarzystwo Mahabodhi. Założone przez Anagarikę Dhammapalę (właśc. David Hewavitarne, 1864-1933) w Kolombo na Sri Lance w 1891r. Stowarzyszenie początkowo stawiało sobie za cel zwrócenie Indiom dziedzictwa buddyzmu poprzez odbudowę i zagospodarowanie zniszczonych świątyń i zabytków buddyjskich (np. Świątynia Mahabodhi w Bodhgaja). Obecnie prowadzi także szeroką działalność wydawniczą i tłumaczeniową.

⁶² Chandora Bōsu (チャンドラ・ボース), Czandra Bose. Brak dokładniejszych informacji.

przebywa w willi w Dardżylingu. Bardzo by pan skorzystał z tego spotkania.

– To się wspaniale składa! Czy mógłbym więc poprosić o zaproszenie? – uzyskałem je i 2 sierpnia, odprowadzony przez przebywających tam Japończyków, ruszyłem pociągiem z Kalkuty na północ, przekroczyłem parowcem szeroko rozlaną rzekę, a potem, pociągiem pośród palm i pól ryżowych, jechałem dalej na północ. Zachwyciałem się stadami ogromnych świetlików, jakich nie można zobaczyć w naszym kraju, odbijających się w wodzie ryżowisk, akurat po tym, jak słońce utonęło na zachodniej równinie. Wspomniałem przeszłość Buddy:

*Blask Buddy zniknął, zapada mrok
Błyszczcie dalej! Fruwające świetliki*⁶³

Rano na trzeci dzień na stacyjce Siliguri przesiadłem się w kolejkę górską. Jechała na północ, wspinając się wyżej i wyżej w Himalaje. Przejechałem przez gęstą puszcze – dżunglę Terai⁶⁴. Pociąg wił się jak wielki wąż, głos lokomotywy, przypominający ryk tysięcy rozjuszonych lwów, unosił się, wstrząsając górami i dolinami. Przebyłem pięćdziesiąt mil w górach i około piątej po południu dotarłem do Dardżylingu, wsiadłem do lektyki i udałem się prosto do Lhasa Villa⁶⁵ profesora Sarata, gdzie zamieszkałem. Było to bardzo imponujące miejsce⁶⁶.

Po rocznym pobycie w Dardżylingu i intensywnej nauce języka tybetańskiego autor wyruszył w zaplanowaną podróż. Najpierw odwiedził Nepal, gdzie spędził kolejny rok, przygotowując się do przekroczenia Himalajów. Po wielomiesięcznej wędrówce dotarł do Lhasy, gdzie rozpoczął studia w klasztorze Sera. Zdobył upragnione teksty i po wielu trudnościach wrócił do Japonii.

⁶³ Jap. *Mihotoke hikari kakureshi yami nagara nao terimase to tobu hotaru ka na.* 御仏ひかり隠れし闇ながら、猶てりませと飛ぶほたるかな。

⁶⁴ Dosł.: wilgotna kraina. Obszar podmokłej dżungli ciągnący się u podnóża Himalajów na granicy indyjsko-nepalskiej. Wschodnią granicę stanowi rzeka Brahmaputra, a zachodnią Jamuna, dopływ Gangesu. Tereny zamieszkiwane przez nosorożce, lamparty, tygrysy bengalskie i niedźwiedzie. W 1973 r. tereny położone w Nepalu przekształcono w Królewski Park Narodowy Czitwan (Chitwan Royal National Park), wpisany w 1984 r. na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

⁶⁵ Lhasa Villa – dom w Dardżylingu, gdzie Sarat Czandra Das zamieszkał po powrocie z Tybetu.

STRESZCZENIA / SUMMARIES / 要約

Marcin Bruczkowski

Sleepless in Tokyo

Sleepless in Tokyo is a modern work of fiction centered on Japan. The author uses an approach that is purposefully specific and subjective. He combines an autobiographical motive with literary fiction in a free, but successful and attractive manner. The result is an insightful vision of Japan, a country where numerous foreigners undertake individual struggles with the surrounding reality and experience adventures, some funny, some moving. At the same time, the backdrop of the Japanese Archipelago is just a pretext, a context both obvious and nearly transparent. This appears to be a meaningful device that spares the reader empty discourse on "a land, where progress meets the tradition". Thus we shall not meet in *Sleepless in Tokyo* any geishas nor samurais, we will not travel by Shinkansen nor conquer Mt Fuji. Instead, we are to discover the ordinary, but at the same time - the extraordinary, because Japan is persistently present around the book's heroes, whether they choose to be fascinated by her or not. It is a silent presence, but all the more meaningful; one worth experiencing, if only to eventually agree – or disagree – with the author.

Marta Trojanowska

***Chibetto no ryokōki* Zapiski z podróży do Tybetu**

Records on the Journey to Tibet

Ekai Kawaguchi, a Japanese Buddhist monk, was the first Japanese who reached Tibet in 1901. He was one of the first foreigners who managed to visit Tibet in modern history and left a detailed record of his journey. Only 30 years or so earlier Japan, under the pressure of Western countries, opened itself to the world and started the process of westernization. Having Meiji era as his historical background, Kawaguchi confronted Tibet – a country almost isolated from the outside world.

His diary is a fascinating document that described not only his journey to Tibet itself but also the mentality and personal experience of a Japanese from the Meiji era. He was an Oriental who received both traditional and modern education. He tried to find himself within the two different cultures and mentalities. The journey enabled Kawaguchi to reflect upon himself as a Japanese, an Asian, a Buddhist and a highly educated person. He also verified general opinion about Tibet. After two years of traveling, Kawaguchi reached Lhasa for the first time in 1901. His second visit took place between 1913-15.

Kawaguchi's work is completely Japanese in his own style. It is a vivid record consisting of poems and personal comments. Its style resembles Japanese classics like diaries *nikki*, journey records *kikō* and essays *zuihitsu* (*Tosa nikki* Ki-no Tsurayuki, *Murasaki Shikibu nikki* Murasaki Shikibu, *Hōjōki* Kamo-no Chōmei, *Tsuzezuregusa* Yoshida Kenkō, *Oku-no hosomichi* Matsuo Bashō).

This fascicle contains the first three chapters of “Zapiski z podróży do Tybetu”. It is the first Polish translation of Kawaguchi's main work.

マーティン・ブルチコフスキ

『東京での不眠症』

『東京での不眠症』は、日本をめぐる現代小説である。著者は、故意に特殊で主観的な方法論を用いている。自伝的モチーフと文学的フィクションを自由に、しかし巧妙な方法で組み合わせる。その成果として生まれたのが、日本という、そこで大勢の外国人が四囲の現実との個人的な闘争に着手し、時に滑稽、時に感動的な冒険を経験をしている国についての洞察力あふれるヴィジョンである。とは言え、日本列島という書割は、ただのきっかけ、自明でもありほとんど透明でもある背景画にすぎない。この意義深い手法のおかげで、読者は「過去と未来が出くわす国」をめぐる空疎な議論を回避できる訳である。かくして私たちは、『東京での不眠症』の中で、芸者や侍と出会うことはないし、新幹線で旅行することもなく、富士山頂を極めることもないだろう。その代わり、平凡でありながら同時に非凡な日本——なぜなら、日本は、小説の主人公たちが日本に魅惑されるのを望もうが望ままいが、常に彼らの回りに存在しているから——を発見することになる。それは黙って存在するが、それ故にますます意味深長である——著者に同意するだけの結果に終わるにせよ、反対するにせよ、経験してみる価値はある。

マルタ・トロヤノフスカ

河口慧海『チベット旅行記』 第1～3章（ポーランド語訳）

河口慧海は日本の仏教僧で、1901年に初めてチベットに到達した日本人だった。近代においてチベットを訪問することができた最初の外国人の一人であり、この旅行の詳細な記録を残した。日本はその30年余前に、西欧諸国の圧力によって世界に国を開き、西洋化のプロセスを開始したばかりだった。明治時代を背景に持つ河口は、世界からまったく孤立したチベットと直面したのだった。

彼の日記は、そのチベット旅行だけでなく、明治時代を生きる日本

人の心性と個人的な経験を記述した魅力的な記録である。著者は伝統的そして近代的な教育を受けた東洋人だった。彼は、二つの異なった文化と心性の間に挟まれた自己を発見しようと努めた。旅行によって河口は、自らを、日本人として、アジア人として、仏教徒として、高度の知識人として省察できるようになった。彼はまた、チベットに関する一般的な見解の真偽を調べた。河口は2年間の旅を経て、1901年に初めて、ラーサ（チベットの首都）に着いた。彼の二度目の滞在は、1913—1915年だった。

河口の著作スタイルは、徹頭徹尾日本的である。それは、詩と個人的注釈から成る生々しい記録である。そのスタイルは、日本の古典文学、例えば、日録としての「日記」、旅行記としての「紀行」、エッセーとしての「随筆」（紀貫之『土佐日記』、紫式部『紫式部日記』、鴨長明『方丈記』、吉田兼好『徒然草』、松尾芭蕉『おくの細道』）に似ている。

今号には、『チベット旅行記』冒頭の三章を発表する。

“Zapiski z podróży do Tybetu” は、河口慧海の代表作の初めてのポーランド語訳である。

AUTORZY / CONTRIBUTORS / 投稿者

Marcin Bruczkowski

Martin Bruczkowski was born in 1965 in Warsaw. From 1983 to 1986 he studied at the English Department of the Warsaw University, then moved to Tokyo to read comparative culture. He intended to live in Japan for a year, instead, he stayed for ten. In 1996 he got so cold in an unheated Japanese flat that he decided to move to the Equator and spent the subsequent five years in Singapore. He worked as a teacher, IT consultant, translator, sound engineer, actor, graphic designer and... a drummer. In 2001 he returned to Warsaw, where he lives happily ever after with his wife Kit and son Alexander.

Marta Trojanowska

M.A. at the Department of Japanese Studies, Warsaw University in 1994. After graduation, in 1996-97 attended a trainee course at Tokyo University, Graduate School of Arts & Sciences, College of Arts & Sciences Interdisciplinary Cultural Studies, Culture and Representation Research Center. Specialized in Japanese traditional drama. Currently working at Japan International Cooperation Agency (JICA) Office in Poland.

マーティン・ブルチコフスキ

1965年、ワルシャワ生まれ。1983—1986年、ワルシャワ大学英文科在学。比較文化研究のため東京に留学。日本での生活は当初1年間の予定だったが、結局10年間滞在。1996年に暖房無しのアパートで重症の風邪にかかったため、赤道への引っ越しを決意し、続く5年間はシンガポールで過ごした。ブルチコフスキ氏は教師、ITコンサルタント、翻訳者、サウンド・エンジニア、俳優、グラフィックス・デザイナー……さらにはドラマラーとして仕事をしてきた。2001年にワルシャワへ帰り、その後幸せに、妻のキットと息子のアレキサンダーと一緒に暮らしている。

マルタ・トロヤノフスカ

1994年、ワルシャワ大学日本学科にて修士取得。卒業後、1996-97年、東京大学総合文学部表象文化研究所に研修生として在学。専攻は日本古典演劇。現在、ポーランドJICA事務所に勤務。

PRACE NADSYŁANE / FOR CONTRIBUTORS / 投稿

1. Przyjmujemy niepublikowane gdzie indziej dokumenty w formacie MS Word, w objętości do ok. 40 000 znaków z włączeniem spacji. Wymagany język dokumentów do publikacji to angielski lub japoński. W innych językach przyjmowane są wyłącznie tłumaczenia japońskich tekstów.

2. Prosimy dostosować transkrypcję wyrazów japońskich do standardu Hepburna lub Kunrei, przy użyciu dostępnych czcionek. Transkrypcja wyrazów niejapońskich powinna być zgodna ze standardem *de facto* dla danego języka. Redakcja może zasugerować zmianę systemu transkrypcji tekstu.

3. Przypisy powinny znajdować się na dole strony.

4. Do tekstu głównego powinno zostać załączone krótkie streszczenie oraz informacja o autorze w języku angielskim i japońskim.

5. Komitet redakcyjny decyduje o dopuszczeniu tekstu do publikacji i powiadamia o tym fakcie autora.

6. Nadesłanie tekstu oznacza zgodę na jego publikację drukiem i na wprowadzenie do tekstu zmian edytorskich do tego niezbędnych.

7. Teksty w prosimy nadsyłać jednocześnie pocztą elektroniczną (wersja elektroniczna) oraz pocztą klasyczną (w formie drukowanej) na następujące adresy:

1. We accept documents unpublished elsewhere in MS Word format, not longer than 40 000 characters including spaces.

Documents should be in English or Japanese. Only translations from Japanese may be accepted in other languages.

2. Use available fonts to adjust the romanization of to the Hepburn or Kunrei standard. Words other than Japanese should be romanized according to the *de facto* standard for a given language. We may recommend the change of romanization system.

3. Footnotes should be included on the bottom of the page.

4. Main text should come with short summary and information on the contributor in English and Japanese.

5. The editorial board qualifies a text for publication and notifies the author of this fact.

6. It is understood that by submitting the text the contributors give their consent to its publication in print and to making necessary editorial changes.

7. We await both your e-mail (computer file) and snail mail (printed version) contributions at:

1. MS Word を用いて書かれた 4 万字以内の未刊行の文章を受領する。用いられるべき言語は英語または日本語である。ただし、日本語テキストからの翻訳については、他言語の文章も受領される。

2. 日本語語彙のローマ字表記は、ヘボン式または訓令式とし標準フォントを使用すること。日本語以外の語彙のローマ字表記は、各言語の標準に従う。編集委員会は、ローマ字表記規則の変更を求める場合もある。

3. 注釈はページ下に載せる。

4. 本文に要約と著者紹介を英語と日本語で付記すること。

5. 編集委員会は、投稿された原稿の掲載可否を決定し、その旨を投稿者に通知する。

6. 論文は、投稿された段階で、委員会がそれを公刊し、編集上不可避の変更を行うことを許可したものと見なす。

7. 原稿は、電子メール（電子文書版）と郵便（プリントアウト版）の双方で、下記に送付すること。

Silva Iaponicarum
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Instytut Orientalistyczny
ul. Międzychodzka 5
60-371 Poznań, Poland
E-mail: silvajp@amu.edu.pl